

Van stiefkind tot oogappel
*Over de rol van amateurkunst in
het participatiebeleid van
Rotterdam*

Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur
Maart 2008

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1 Amateurkunst; waar gaat het eigenlijk over?	3
2 Kunstbeoefening in de vrije tijd is (cultuur)participatie. En dan?	8
3 Hoe kan vrijetijdskunst (cultuur)participatie bevorderen?	13
4 Aanbevelingen	19

Bijlagen

1 Beschrijving van de vrijetijdskunstensector met knelpuntenanalyse	21
2 Genodigdenlijst expertmeeting <i>Amateurkracht</i> , 28 juli 2007	36
3 Deelnemerslijst sectorbijeenkomst <i>Amateurkracht</i> , 13 september 2007	37
4 Lijst individuele gesprekspartners	38

Bronnen

Samenvatting

Eén op de drie Rotterdammers, ongeveer 180.000 in totaal, kiest voor het beoefenen van één of meer kunstvormen in de vrije tijd. Dat is mooi, want kunstbeoefening stimuleert de innovatieve en creatieve vermogens van mensen. Dit is essentieel voor een stad als Rotterdam die zich serieus wil profileren als 'creatieve' stad.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur erkent het belang van een bloeiende vrijetijdskunstensector met: in de eerste plaats het plezier dat kunstbeoefening in de vrije tijd genereert, in de tweede plaats de groei in artistieke ontwikkeling, in de derde plaats het unieke aanbod voor een breed en divers publiek en in de vierde plaats het indirect bevorderen van cultuurparticipatie.

De ondersteuningstaak voor de vrijetijdskunst in Rotterdam is de laatste jaren onder druk komen te staan. Dat had gevolgen voor het aanbod van lessen en cursussen, de artistieke vernieuwing en de zichtbaarheid van de vrijetijdskunstensector.

Wie participeert in de vrijetijdskunst, participeert in de samenleving. Participatie is 'meedoen én delen'; nieuwsgierig zijn naar elkaar en elkaar waarderen. Participatie in amateurkunst is in de visie van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur mogelijk op drie niveaus: actief, receptief of additief respectievelijk als vrijetijdskunstenaar, bezoeker of vrijwilliger. Elke Rotterdammer zou in de gelegenheid gesteld moeten worden te participeren in de mate en vorm die hem of haar het beste past.

Cultureel burgerschap mag niet afhangen van de behoefte stem te geven aan eigen creërende behoefte. Participeren als vrijwilliger kan een mooi, semi-actief, alternatief zijn voor veel 'nieuwere' en 'oude' Rotterdammers die wel willen, maar niet weten hoe of nog niet behoren tot de gebruikelijke publieksgroepen.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur is van mening dat adequate ondersteuning een actievere groep vrijetijdskunstenaars, -binnen én buiten georganiseerd verband-, meer en betere presentaties en een groter publieksbereik zal genereren

De gemeente Rotterdam kan dit effect intensiveren door extra in te zetten op vrijetijdskunst door middel van bijvoorbeeld een 'Actieplan Vrijetijdskunst', eventueel als onderdeel van het in de uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2009-2012 aangekondigde gemeentelijke 'programma Cultuurparticipatie'.

'Amateurkunst heeft naast persoonlijk belang een maatschappelijke waarde; verbindt mensen, stimuleert integratie en bevordert het Bruto Nationaal Geluk'¹

1 Amateurkunst; waar gaat het eigenlijk over?

Samenvatting en conclusie

Net als de landelijke Raad ziet de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur de noodzaak om de amateurkunst opnieuw te beschrijven voor beleidsmakers (immers amateurkunst is een beleidsmatig (lees kunstmatig) onderscheid) en voor het veld zelf.

Professionaliteit moet geen deel uitmaken van de nieuwe definitie omdat, en daar is de Raad het met de dienst Kunst en Cultuur eens, amateurkunstenars kwalitatief gezien op hetzelfde niveau kunnen presteren als professionele kunstenaars.

Een nieuwe benaming, als onderdeel van een scherpe herprofilering van deze potente sector, kan in de ogen van de Raad een nieuwe generatie kunstbeoefenaars aantrekken, blijvend inspireren en binden.

De Raad ziet in het begrippenpaar vrijetijdskunstenaar en beroepskunstenaar mooie alternatieven.² In de hierop volgende hoofdstukken zal de Raad dit begrippenpaar invoeren en toepassen.

Adviesaanvraag

In de uitgangspuntenbrief van de wethouder (Participatie en Cultuur), is participatie hét kernbegrip voor de komende cultuurplanperiode (2009-2012); 'Iedere Rotterdammer moet naar wens kunnen deelnemen aan culturele activiteiten', luidt het credo. Het doel dat de wethouder voor ogen heeft, is de intensivering en versterking van het cultureel burgerschap van alle Rotterdammers. Dit sluit naadloos aan op de landelijke prioriteiten die zijn vastgelegd in de uitgangspuntenbrief van minister Plasterk.

Met dit advies formuleert de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (hierna te noemen Raad) een antwoord op de vraag van het College in hoeverre de verschillende vormen van amateurkunstbeoefening kunnen bijdragen aan de vergroting van cultuurparticipatie in Rotterdam. *Van stiefkind tot oogappel, over de rol van amateurkunst in het participatiebeleid van Rotterdam* is een uitwerking van het eerder verschenen advies *Participatie en cultuur* (januari 2007) en valt in zes door de wethouder geformuleerde deelvragen uiteen:

- 1 Traditioneel werd het begrip amateurkunst omschreven als niet-professionele beoefening van kunst in vrije tijd. Daarbij dient niet-professioneel overigens los gezien te worden van de kwaliteit van de kunstbeoefening; niet-professioneel betekent in dit verband alleen dat men niet beoogt van de kunstbeoefening zijn professie te maken; ondanks dat het om vrijetijdsbesteding gaat, kan de kwaliteit het niveau van professionele kunstbeoefenaars evenaren (en omgekeerd is dat helaas soms

¹ Manifest van PAK aan de Tweede Kamer (Kunstfactor), 10 oktober, 2006.

² Onder beroepskunstenaar wordt verstaan een kunstenaar die met de beoefening van kunst in zijn eigen levensonderhoud kan voorzien (of heeft deze intentie). Kunst is voor hem een levensdoel en vaak heeft hij een vakopleiding genoten. Dit is echter geen voorwaarde en het veld kent vele uitzonderingen.

ook het geval). Wat zijn de huidige ontwikkelingen op dit terrein en geven die aanleiding tot een andere omschrijving van het begrip amateurkunst?

- 2 Signaleert de RRKC in de Rotterdamse amateurkunstensector nieuwe ontwikkelingen en nieuwe werkvormen? Zo ja, welke zijn dat? Zijn er voorbeeldgevende initiatieven die de participatie van Rotterdammers aan amateurkunst in het bijzonder stimuleren?
- 3 Kan amateurkunst een brug slaan tussen verschillende culturen in de stad en bijdragen aan sociale cohesie? Welke instrumenten zijn eventueel nodig om die brugfunctie tot stand te brengen of te versterken? Welke rol vervullen de lokale cultuurcentra in dit verband of zouden zij kunnen/moeten vervullen?
- 4 Kunnen amateurkunstenaars een bijdrage leveren aan cultuureducatie op scholen en in het bijzonder in de brede school?
- 5 Welke rol vervullen de cultuurscouts en de consultants in het stimuleringsbeleid van de amateurkunst?
- 6 Voldoen de huidige instrumenten (subsidies en overige faciliteiten, zoals repetitie- en presentatieruimten) die de gemeente voorhanden heeft om de amateurkunstbeoefening in stand te houden en te stimuleren, aan de wensen en behoeften van de amateurkunstensector?

Dit inleidende hoofdstuk staat in het teken van theorievorming en begripsbepaling en vormt de fundering van de daarop volgende praktische uitwerking.

Na deze inleiding introduceert de Raad in hoofdstuk 2 een participatiemodel voor de sector, waarin Rotterdammers op verschillende niveaus kunnen participeren.

In hoofdstuk 3 worden de deelvragen en daarmee de hoofdvraag van het college van Burgemeester en Wethouders behandeld. In hoofdstuk 4 volgen ten slotte zeven aanbevelingen om amateurkunst beter te verankeren in de stad.

Van stiefkind tot oogappel

De Raad signaleert drie factoren waardoor de amateurkunst in Rotterdam aan betekenis heeft ingeboet; a zichtbaarheid, b imago & terminologie en c concurrentie vrijetijdsmarkt.

a Zichtbaarheid

Tegenwoordig is amateurkunst minder zichtbaar in het straatbeeld dan in de tijd waarin de drumbands met majorettes regelmatig uitrukten ende life-televisie beelden vertoonden van het defilé op paleis Soestdijk. Bezuinigingen in deze sector zijn hier debet aan. Zo hebben de kunstschole van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam hun budget voor het cursusaanbod vrijetijd zien verminderen en is bijvoorbeeld het amateurfestival 'Klinkt goed' verdwenen.³

³ Zo heeft de Muziekschool van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam vergeleken met de vorige cultuurplanperiode ongeveer 25 fte ingeleverd.

b Imago & terminologie

Amateur of amateuristisch zijn van oudsher termen in een bepaalde context waarmee meestal bedoeld wordt op een matige prestatie of houding. Vrij vertaald betekent amateur liefhebber. Een grote groep heeft geen enkel probleem met de term en is trots op de amateurstatus terwijl anderen dit predicaat niet opgelegd willen krijgen. Dit is een belangrijk signaal omdat het een drempel kan zijn voor de toestroom van nieuwe actieve amateurkunstenaars, met name jongeren.

Daarnaast heeft deze sector, met name de verenigingen, te kampen met een imago-probleem. Vooral onder jongeren geldt dat aansluiting bij een vereniging niet *cool* is.

Toch willen steeds meer jongeren, ongeacht hun talent en mogelijkheden, 'het maken' in de kunst en cultuur. Met name in de muziek zien zij veel mogelijkheden om beroemd te worden. Deze trend, gevoed door het nog altijd groeiend aantal talentenjachten, mc-battles en televisieprogramma's zoals Idols, So you wannabe a popstar, x-factor en Holland's got talent leiden tot overspannen verwachtingen en haast om de top te bereiken. Deze drang naar roem heeft over het algemeen niets te maken met professionele ambities. Jongeren beseffen vaak niet dat supersterren als Beyonce, P Diddy en Britney Spears keihard hebben moeten werken voor de roem. Kortom: tijd om te investeren in techniek en artistieke ontwikkeling of te kiezen voor kunst als zinvolle vrijetijdsbesteding in verenigingsverband past steeds minder in de huidige tijdsgeest.

c Concurrentie vrijetijdsmarkt

Op de vrijetijdsmarkt is de concurrentie geïntensiveerd. Naast bekende, zoals sport, televisie kijken en uitgaan, is er een aantal concurrenten bijgekomen waaronder hyven, youtube, myspace, gamen en het internet in het algemeen.

Dat dit niet noodzakelijkerwijs betekent dat amateurkunst (buiten verenigingsverband) aan populariteit heeft ingeboet, bewijst het grote aantal, vaak fanatieke, beoefenaars (ongeveer één op de drie Rotterdammers!) en het eigen trouwe publiek dat met grote regelmaat de verschillende presentaties bezoekt en ervaart. De amateurkunstsector produceert al decennia lang sectorspecifiek aanbod, zoals twirlconcours en brassbands-presentaties, dat niet in het professionele circuit wordt geprogrammeerd. Enkele topgezelschappen gooien internationaal hoge ogen met hun hoogwaardige artistieke prestaties. Het aanbod is in bijlage 1 beknopt beschreven.

Vrijetijds-kunst

De dienst Kunst en Cultuur omschrijft amateurkunst als volgt:

Traditioneel werd het begrip amateurkunst omschreven als niet-professionele beoefening van kunst in vrije tijd. Daarbij dient niet-professioneel overigens los gezien te worden van de kwaliteit van de kunstbeoefening: niet-professioneel betekent in dit verband alleen dat men niet beoogt van de kunstbeoefening zijn professie te maken; ondanks dat het om vrijetijdsbesteding gaat, kan de kwaliteit het niveau van de professionele kunstbeoefenaar evenaren (omgekeerd is dat helaas soms ook het geval)

Wat deze omschrijving lastig hanteerbaar maakt is het feit dat alleen de beoefenaar zelf weet wat hij beoogt met zijn kunstbeoefening. Dit kan niet de bedoeling zijn, omdat volgens deze omschrijving, hypothetisch gezien een amateur met professionele ambities, die niet reëel zijn gezien de mogelijkheden, gerekend kan worden tot de professionele kunst. Immers veel aanstaande 'idols' hebben een nogal hoge dunk van hun eigen kunnen. Bovendien kan deze omschrijving de amateurkunst tot vergaarbak maken van alle vormen van kunstbeoefening zonder professionele ambitie. Zo passen wijkbewoners die (vaak eenmalig) bijvoorbeeld toneelspelen in het kader van community arts in theorie ook binnen deze omschrijving. Hetzelfde geldt voor kinderen en jongeren die in het kader van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie actief aan kunst doen. Zelfs probleemjongeren die sociaal-maatschappelijke gerichte projecten doorlopen waarin kunst als middel wordt gebruikt ter vergroting van ontwikkelkansen passen binnen deze omschrijving.⁴

De Raad houdt in haar omschrijving van kunstbeoefening in de vrije tijd rekening met zowel de 'bovengrens' (professionele kunst) als de overige grenzen (cultuureducatie en community arts) en omschrijft vrijetijdskunst als volgt:

Amateurkunst is het bewust actief beoefenen van één of meer kunstvormen in de vrije tijd. De belangrijkste motivaties zijn het plezier dat men aan deze activiteit beleeft en het sociale aspect. De vorm en intensiteit van de kunstbeoefening verschilt per individu en hangt af van de artistieke ambitie.

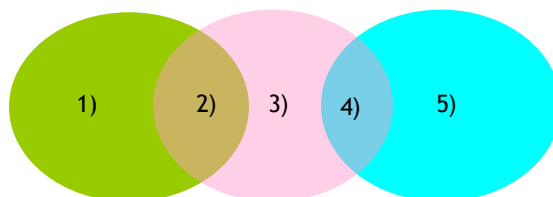
Doen voor plezier, doen voor het sociaal- maatschappelijke en leren en ontdekken door doen

Amateurkunst grenst aan professionele kunst, cultuureducatie en community arts. Hoe zijn deze thema's van elkaar te onderscheiden?

De Raad ziet verbanden en overlap tussen deze drie thema's. Toch liggen aan cultuureducatie en community arts andere motivaties, doelstellingen, methodieken en processen ten grondslag. Wat niet wegneemt dat de Rotterdamse amateur zich naar eigen inzicht in meer werelden tegelijk kan begeven.⁵ In een notendop omschrijft de Raad de essentie van deze drie thema's als volgt:

Amateurkunst is doen voor plezier, community arts is doen voor het sociaal maatschappelijke en cultuureducatie is leren en ontdekken door doen.

Figuur 1 Geeft het verband aan tussen cultuureducatie (groen), amateurkunst (roze), en community arts (blauw), met vijf mogelijke profielen ter verlevendiging.

⁴ In deze niche is bijvoorbeeld Het Rotterdams Centrum voor Theater actief met theaterworkshops als vervangende taakstraf, speciaal ontwikkeld voor jongeren die in aanraking zijn gekomen met justitie.

⁵ De definitie van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam gaat hieraan ook voorbij. Zij beschouwen alle producten die ze aanbieden voor kinderen en jongeren tot 21 jaar als cultuureducatie of talentontwikkeling. Daarboven is het voor wat betreft de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam amateurkunst.

Profielmogelijkheden:

- 1 Brian zit op het Thorbecke College en krijgt in het kader van *Cultuur en School* tekenles.
- 2 Marjan, bij Brian in de klas, krijgt samen met Brian tekenles én heeft in het kader van de brede school voor extra tekenlessen gekozen.
- 3 Lili werkt bij de Albert Heijn, is lid van jeugdtheatergroep Hofplein en volgt in haar vrije tijd een cursus dichten bij de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam.
- 4 Mo volgt de dichtcursus bij de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam én doet mee aan een theaterproject gericht op versterking van sociale cohesie in deelgemeente Delfshaven, waar hij woont.
- 5 Gerdie is huisarts, woont ook in Delfshaven en doet mee aan een theaterproject gericht op versterking van sociale cohesie in deelgemeente Delfshaven.

Soms wordt in het kader van community arts een beroep gedaan op amateurkunstenaars als deelnemende groep, omdat ze een actieve houding hebben en beschikken over artistieke vaardigheden binnen één of meer kunstdisciplines. Bovendien krijgen organisaties gemakkelijker toegang tot deze groepen door ze bijvoorbeeld via het cursussen aanbod van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam of het verenigingsleven te benaderen en te mobiliseren. Niet onbelangrijk is dat deze groepen andere participanten kunnen ‘meenemen’ met hun aanstekelijke enthousiasme en passie voor kunst en cultuur. Maar community arts, zoals georganiseerd door de Theaterstraat en het Rotterdams Wijktheater, tapt uit diverse vaten en is gericht op grote groepen buurtbewoners die veelal, net als binnen de wereld van de cultuureducatie, nog nooit iets met kunst en cultuur hebben gedaan. De activiteiten zijn gericht op versterking van cohesie, vorming van sociaal-maatschappelijke netwerken met als bijproduct het ‘ontdekken’ van één of meerdere kunstdisciplines.

Talentontwikkeling loopt dwars door deze drie thema’s heen en doorkruist de amateurkunst, als ‘fast-track’ voor nieuwe uitvoerende kunstenaars. Immers elke professional is ooit begonnen als amateur. Bij talentontwikkeling gaat het primair om het nastreven van de professionele ambitie, ver voorbij zinnvolle vrijetijdsbesteding en het plezier hebben in het (gezamenlijk) beoefenen van kunst en maakt daarom geen deel uit van dit advies.⁶

⁶ Overigens overlappen de thema’s steeds meer door de explosie van danshavo’s, en de mbo kunstscholen die door- en instroom naar de kunstacademies en de beroepspraktijk moeten bevorderen. Initiatieven als de popacademies van het Albeda College en Zadkine College zijn in dit segment op zijn plek. Hier krijgen jonge talenten, wier intellectueel talent onvoldoende is voor de reguliere hbo opleidingen, een kans hun droom na te streven. De mbo-opleidingen richten zich dan ook sterk op de praktijk en het aanleren van competenties en vaardigheden die nodig zijn voor gezond cultureel ondernemerschap.

2 Vrijetijdskunst en (cultuur)participatie. En dan?

Samenvatting en conclusies

Wie participeert in vrijetijdskunst, participeert in de samenleving. Participatie is in de visie van de Raad mogelijk op drie niveaus: actief, receptief en additief. De Raad ziet meerwaarde in gemeentelijk beleid gericht op de drie rollen: vrijetijdskunstenaar, publiek en vrijwilliger. Uitgangspunt hierbij is om iedere Rotterdammer, met in acht name van de eigen mogelijkheden en wensen, vrij te laten in de keuze hoe te participeren. De gemeente zou kunnen stimuleren tot intensievere participatie in de vrijetijdskunst door middel van een 'Actieplan Vrijetijdskunst', eventueel als onderdeel van het voorgenomen 'Programma Cultuurparticipatie'. Een actievere groep vrijetijdskunstenaars en een bloeiend verenigingsleven zal, ondersteund door een gezonde vrijwilligersmacht, meer en betere presentaties kunnen leveren en een groter publieksbereik oogsten. Op termijn zullen de vrijetijdskunsten aan kwaliteit winnen en naast de participatiegraad zal ook de participatie-intensiteit van Rotterdammers stijgen.

Vrijetijdskunst als participatie-instrument

In het kader van optimale participatie van alle Rotterdammers heeft de gemeente Rotterdam het voornemen een groter beroep te doen op de vrijetijdskunst dan voorheen, als instrument ter bevordering van sociale cohesie van met name de meest kwetsbare wijken in Rotterdam. Dit voornemen wordt door het college van Burgemeester en Wethouders gespecificeerd in de uitgangspunten voor het cultuurbeleid (juni 2007):

*'Deelnemen aan cultuur draagt bij aan maatschappelijke participatie (...) en zorgt tegelijkertijd voor cohesie tussen verschillende groepen, stimuleert ontmoetingen, zorgt voor saamhorigheid, maakt problemen zichtbaar en bespreekbaar, houdt een spiegel voor en bevordert het creatieve vermogen van de samenleving. Wij vinden daarom dat aan het eind van 2012 meer Rotterdammers moeten deelnemen aan culturele activiteiten in de stad dan nu het geval is. Dat geldt voor het bezoek aan gevestigde kunstinstellingen, met name voor actieve kunstbeoefening.'*⁷

De Raad is verheugd over de voornemens van de wethouder Participatie en Cultuur en onderstreept het belang van een bloeiende sector vrijetijdskunst om tal van redenen. Met in de eerste plaats het plezier dat kunstbeoefening in de vrije tijd genereert, in de tweede plaats de verbetering van de artistieke vaardigheden van de deelnemers, hun artistieke ontwikkeling en die van het repertoire en het genre, in de derde plaats het unieke aanbod voor een breed en divers publiek, en in de vierde plaats de indirecte bijdrage aan cultuurparticipatie.⁸ (zie figuur 2)

⁷ Uitgangspunten voor het Cultuurbeleid 2009-2012, visie op het Rotterdamse cultuurbeleid van het college van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, 2007, p8.

⁸ Brochure: 'Amateurkunst in cijfers', 21 juni 2007. Hierin benadrukken de cijfers dat kunst en cultuur in de vrije tijd een belangrijke factor is in het leven van miljoenen Nederlanders.

Figuur 2 SWOT analyse combinatie portefeuilles Kunst & Cultuur en Participatie

<p>Kracht</p> <p>Het inzien en onderschrijven van de bijdrage die de sector van de vrijetijdskunst levert aan het geluk van Rotterdammers</p>	<p>Zwakte</p> <p>Het niet voldoende (financieel) waarden van de intrinsieke waarden van vrijetijdskunstbeoefening</p>
<p>Kans</p> <p>Het stimuleren van zoveel mogelijk Rotterdammers om in de vrijetijdssector te participeren zij het actief, additief of receptief</p>	<p>Bedreiging</p> <p>Het uitsluitend gebruiken van de sector vrijetijdskunst als middel om sociaal-maatschappelijke knelpunten het hoofd te bieden en voorbij te gaan aan de intrinsieke waarden.</p>

De Raad is daarentegen wat terughoudender bij de sociaal-maatschappelijke koers die de wethouder met vrijetijdskunst wil varen. Het lijkt er op dat naar vrijetijdskunst wordt gegrepen als een wondermiddel om de Rotterdamse samenleving gezonder te maken.⁹ Deelnemen aan cultuur kán voor cohesie zorgen, maar dit is niet gegarandeerd. Problemen kúnnen door cultuurdeelname zichtbaar worden gemaakt, maar ook dit is geen stelregel. Hetzelfde geldt voor de overige effecten die in het bovenstaande fragment uit de uitgangspuntenbrief worden toegeschreven aan ‘deelnemen aan cultuur’. Deze doelstellingen zijn wél allemaal (of in combinatie) van toepassing op het begrip community arts, één van de vormen waarin Rotterdammers kunnen deelnemen aan cultuur, specifiek gericht op het actief versterken van het ‘wij-gevoel’ in de wijk.

Dat wil niet zeggen dat er bij de beoefening van kunst en cultuur in vrije tijd geen ontmoetingen plaatsvinden of dat het creatieve vermogen van de buurt of stad niet geprikkeld wordt, maar dit is vaak een bijproduct en in beginsel geen doel.

Een stad als Rotterdam kan de versterking van de sociale cohesie niet overlaten aan de op de plezierbeleving en artistieke ontwikkeling gerichte sector vrijetijdskunst. Om versterking van sociale cohesie te bewerkstelligen moeten doelgerichte projecten opgezet worden waarin deelnemers bij elke stap professioneel worden begeleid. Dergelijke projecten kunnen een intensivering van de participatiegraad bewerkstelligen.

Gezien het doel en de methodiek bij deze manier van werken adviseert de Raad dergelijke projecten niet uitsluitend uit het cultuurbudget te bekostigen, maar te zoeken naar (co)financiering binnen het sociale programma en de mogelijkheden te inventariseren van (co)financiering door bijvoorbeeld woningcorporaties.

De Raad wil benadrukken dat toename in actieve participatie in vrijetijdskunst in eerste instantie ten goede komt aan het cultureel klimaat in Rotterdam. maar het verband tussen het individuele geluk dat de vrijetijdskunstenaar beleeft is niet causaal en hoeft niet direct een extra positieve uitwerking te hebben op de eigen groep, de wijk of de stad.

⁹ Deze terughoudendheid is ook te proeven in een eerder door de Raad gepubliceerd advies: *Participatie en cultuur*, advies Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, januari 2007.

Culturele participatie is geen opbouwwerk. Als bijvoorbeeld een Turks gezin besluit voor het eerst een presentatie van een vrijetijdsdanser te bezoeken, zegt dat nog niets over hun omgang met de burens of hun betrokkenheid bij de wijk. Het zegt natuurlijk wél iets over de houding ten opzichte van de buitenwereld, die nog veel meer positieve effecten kán sorteren. Deze min of meer ‘passieve’ cultuurparticipatie is een goed begin. Door gericht stimuleringsbeleid kan de vrijetijdskunstsector echter veel substantiëler en intensiever bijdragen aan cultuurparticipatie.

Drie participatierollen voor Rotterdammers

De Raad vindt het begrip cultuurparticipatie onvoldoende geoperationaliseerd. Wat is deelnemen aan cultuur en hoe doe je dat? Participatie in de sociaal-maatschappelijke betekenis is actief en staat voor ‘meedoen’; bijvoorbeeld als werknemer binnen een organisatie of als zelfstandig ondernemer etc., maar wat is nu de juiste omschrijving voor participatie op het gebied van kunst en cultuur? De uitgangspuntenbrief geeft hieraan richting: ‘met cultuurparticipatie bedoelen we (het college van Burgemeester en Wethouders) zowel actief als receptief deelnemen aan cultuur.’ Dit betekent dat zowel de toevallige voorbijganger die geniet van straattheater, als de geofende vrijetijdsvotograaf die zich met de jaren steeds meer verdiept in één kunstvorm, gezien worden als participanten. De Raad (her)kent verschillende intensiteiten van participatie en adviseert deze te categoriseren.

Cultuurparticipatie kent in vrijetijdskunst niet twee maar drie hoofdvormen. Naast het receptief participeren als publiek en het actief beoefenen van kunst in de vrije tijd ziet de Raad het op vrijwillige basis faciliteren en organiseren van culturele activiteiten als een derde semi-actieve vorm van cultuurparticipatie.

Dit is van belang omdat de Raad in deze drietrapsraket een instrument ziet dat duidelijk maakt hoe cultuurparticipatie kan bijdragen aan de sociale cohesie in Rotterdam en bruggen kan slaan tussen verschillende culturen op drie niveaus in drie duidelijk te onderscheiden rollen.¹⁰ (zie figuur 3) Binnen de aangegeven participatierollen of tussen de rollen onderling is het mogelijk intensiteitverhoging te stimuleren. Met juiste ondersteuning en met gerichte instrumenten kan een incidentele bezoeker een structurele bezoeker worden of een vrijwilliger, een incidentele vrijwilliger een structurele vrijwilliger of een structurele bezoeker etc.. Daarnaast kunnen actieve beoefenaars, vrijwilligers en toeschouwers gestimuleerd worden vaste afnemers te worden van het aanbod van de beroepskunst.

Hieronder volgen korte beschrijvingen van de drie participatierollen. Voor meer over deze profielen zie bijlage 1.

Figuur 3.

Participatierollen	Intensiteit	Vorm
1 Actor	Actief	Vrijetijdskunstenaar
2 Additor	Additief	Vrijwilliger
3 Receptor	Receptief	Bezoeker

¹⁰ Binnenkort zal de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur een tweede uitwerking van cultuurparticipatie presenteren over vrijwilligers in de culturele sector.

Actor

Eén op de drie Rotterdammers beoefent één of meer kunstzinnige activiteiten in de vrije tijd. Is de cultuurbezoeker vooral hoog opgeleid, bij de actieve kunstbeoefening behoort een ander profiel. Bij hen die les nemen bij gesubsidieerde educatieve instellingen en bij culturele vrijetijdsverenigingen zijn lager en middelbare opgeleiden sterker vertegenwoordigd. De sector vrijetijdskunst wordt gedomineerd door vrouwen. Bijvoorbeeld bij de beeldende kunst en podiumkunsten staan tegenover elke twee mannen drie vrouwen. Jongere Rotterdammers zijn ruim vertegenwoordigd, de helft is wel eens kunstzinnig bezig.¹¹ Het aanbod in de vrijetijdskunst bestaat onder andere uit: toneelspelen, handwerken, het maken van stille en bewegende beelden, dansen, muziek maken en gedichten schrijven. Een deel volgt lessen van bijvoorbeeld de kunstscholen van de Stichting Kunst voor Rotterdammers. Anderen nemen privé-les bij een beeldend kunstenaar of volgen een schriftelijke cursus thuis. Daarnaast zijn er veel amateurverenigingen zoals schilder- en fotografeerverenigingen. Allochtonen beoefenen in vergelijking tot autochtonen steeds vaker actief een kunstdiscipline.¹² Uit cijfers van het onderzoek Cultuurparticipatie van Rotterdammers in 2003 blijken tekenen, schilderen, etc. het meest populair: ruim 10%. Onder jongeren tussen 13-25 geldt zelfs dat 60% op de één of andere manier beeldend actief is in de vrije tijd, video, fotografie trekt tweemaal zo veel belangstelling als bij 26-plussers.¹³ Webontwerp is zeer populair, evenals tekenen en schilderen. Dans maakt een opmars. Dat is af te lezen aan het, volgens ingewijden, hoge aantal aanvragen van kunstprogramma's in het onderwijs, vooral de aanvragen van brede scholen zijn de afgelopen jaren explosief gestegen.

Additor

Duizenden vrijwilligers zijn werkzaam in de vrijetijdskunst. Ze zijn daarin van onschatbare waarde. Als alle door vrijwilligers geleverde diensten zouden worden gekapitaliseerd, is de vrijetijdskunstsector failliet.

De werkzaamheden variëren van broodjes smeren op muziek evenementen, het conserveren en restaureren van mobiel en industrieel erfgoed, het organiseren van exposities en presentaties tot aan het uitvoeren van bestuurstaken. Vaak verbinden vrijwilligers zich structureel aan één bepaald festival of één bepaalde vereniging.

De Rotterdamse vrijwilligersmacht bestaat uit mensen met alle mogelijke profielen en achtergronden: zo zetten huisvrouwen, accountants, juristen en vooral ook veel vrijetijdskunstenaars zélf zich achter de schermen in voor hun gedeelde passie.

De culturele sector kent geen instelling die voor vrijwilligers bemiddelt, laat staan specifiek gericht is op vrijetijdskunst. De mogelijkheden binnen de vrijetijdskunst zijn voor de 'grasduinende' vrijwilliger vrij onzichtbaar.

¹¹ In vogelvlucht wordt de vrijetijdsbesteding van Rotterdamse jongeren beschreven met extra aandacht voor cultuurdeelname. Met vergelijkingen tussen jongeren en ouderen en tussen jongeren onderling. Op basis van de Vrijetijdsomnibus van najaar 2005.

¹² Vries, de C., en S.G. Rijpma, Cultuurparticipatie van Rotterdammers in 2003, Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) i.o.v. Bestuursdienst Rotterdam, directie Sociale en Culturele Zaken, juni 2004, p8.

¹³ De groeiende participatiegraad van de groep 6-15 jarigen is nu bijna 70%. De groep van 16-25 jarigen haakt in toenemende mate af; de participatiegraad is minder dan 50%. Er is ook een terugval bij personen tot 50 jaar, met name wat betreft de beeldende vakken. De senioren groep (50 jaar en ouder) is stabiel en de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder is toegenomen tot ongeveer 30%. Tussen 1983 en 1995 nam het aantal beoefenaars in de leeftijdscategorie 16 tot 35 jaar af. Deze trend zet zich in de jaren daarna door en is te verklaren door toename van werk- en zorgtaken en concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding. Er is een sterke aanwas van vrijetijdskunstenaars van 45 jaar en ouder.

Receptor

Het publiek dat de talrijke, vaak kleinschalige presentaties, voorstellingen en tentoonstellingen bezoekt, bestaat voornamelijk uit familie, vrienden, bekenden en liefhebbers. Hierbij behoort ook publiek van cultuurgebonden uitingen zoals Indiase dans en Turkse pop. Met name deze laatste publieksgroepen maken in de regel geen tot weinig gebruik van het reguliere culturele aanbod (beroepskunst). De groep kenmerkt zich door een grote loyaliteit aan het genre, repertoire en de kunstenaar(s), vaak uit eigen kring. Door deze kunstenaars te ondersteunen in hun kunstbeoefening en ruimte te maken voor hun presentaties in het huidige bestel kan Rotterdam het publieksbereik op termijn verruimen door meer publiek van vrijetijdskunst te wijzen op het aanbod van beroepskunstenaars en vice versa.

3 Hoe kan vrijetijdskunst bijdragen aan de groei van (cultuur) participatie?

In dit hoofdstuk behandelt de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur de deelvragen en daarmee de hoofdvraag van het college van Burgemeester en Wethouders. De antwoorden zijn gebaseerd op de inventarisatie van de sector en de knelpuntenanalyse (bijlage 1); deze zijn gefundeerd op twee door de Raad georganiseerde bijeenkomsten: de expertmeeting Amateurkracht (28 juni 2007) en de sectorbijeenkomst Amateurkracht (13 september 2007), de sectoranalyse van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (mei 2007), een literatuurstudie en een aantal individueel afgenomen interviews.¹⁴

1 *Traditioneel werd het begrip amateurkunst omschreven als niet-professionele beoefening van kunst in vrije tijd. Daarbij dient niet-professioneel overigens los gezien te worden van de kwaliteit van de kunstbeoefening; niet-professioneel betekend in dit verband alleen dat men niet beoogt van de kunstbeoefening zijn professie te maken; ondanks dat het om vrijetijdsbesteding gaat, kan de kwaliteit het niveau van professionele kunstbeoefenaars evenaren (en omgekeerd is dat helaas soms ook het geval). Wat zijn de huidige ontwikkelingen op dit terrein en geven die aanleiding tot een andere omschrijving van het begrip amateurkunst?*

‘Amateurkunst’ en ‘amateur’ zijn ingeburgerde begrippen bij beleidsmakers die zich over deze sector buigen. De scheidslijn tussen ‘professionele’ en ‘amateurkunst’ lijkt voldoende om beide sectoren van elkaar te onderscheiden en onafhankelijk van elkaar, bijvoorbeeld financieel te stimuleren. Toch geven rap groeiende werkvelden als community arts, cultuureducatie en talentontwikkeling, die amateurkunst overlappen of doorkruisen, aanleiding tot het zoeken naar alternatieven die de diverse beleidsterreinen duidelijker omkaderen.

Bovendien kunnen de termen professioneel en amateur suggereren dat er in de amateurkunst geen professionaliteit aanwezig zou zijn, wat niet aan de orde is.

De Raad ziet een goed alternatief in de term ‘vrijetijdskunstenaar’ in plaats van amateurkunstenaar. ‘Beroepskunstenaar’ zou een goede tegenhanger kunnen zijn. Vrijetijdskunst kan veel meer zijn dan uitsluitend een beleidsterm. Gezien de positieve klank denkt de Raad dat deze alternatieve benaming grote kans heeft door het veld zelf te worden gedragen. De Raad omschrijft vrijetijdskunst bij voorkeur als volgt:

Vrijetijdskunst is het bewust actief beoefenen van één of meer kunstvormen in de vrije tijd. De belangrijkste motivaties zijn het plezier dat men aan de activiteit beleeft en het sociale aspect. De vorm en intensiteit van de kunstbeoefening verschilt per individu en hangt af van de artistieke ambitie.

¹⁴ Zie bijlage 4 voor de lijst van de gesprekspartners.

2 *Signaleert de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur in de Rotterdamse amateurkunst nieuwe ontwikkelingen en nieuwe werkvormen? Zo ja, welke zijn dat? Zijn er voorbeeldgevende initiatieven die de participatie van Rotterdammers aan amateurkunst in het bijzonder stimuleren?*

De sector vrijetijdskunst heeft veel aan kracht verloren. Muziek is bijvoorbeeld veel minder vanzelfsprekend als deel van de opvoeding en de huidige samenleving biedt veel meer alternatieven voor vrijetijdsbesteding dan kunstbeoefening alleen. Toch bezit de sector veel kwaliteit en is de laatste jaren opnieuw volop in beweging om deze kwaliteit te koesteren en het publieksbereik te vergroten.

De algehele regie en de ondersteuning in de sector laat te wensen over. De ruggengraat van de sector wordt gevormd door onder andere de dienst Kunst en Cultuur, de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (kunstscholen en ondersteunende taak gehele veld), de consultants en de cultuurscouts (Stichting NRC), die de Raad als 'basisstructuur' zou willen benoemen. Deze basis, die breed is, richt zich op alle disciplines en wordt op onderdelen aangevuld door (gesubsidieerde) organisaties en instellingen zoals bijvoorbeeld de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater, het Rotterdams Centrum voor Theater, Jeugdtheater Hofplein, het HipHopHuis en Theater Zuidplein. Deze instellingen bundelen hun krachten te weinig.¹⁵ Het 'onzichtbare' deel vrijetijdskunst groeit. Met name onder jongeren bevinden zich steeds meer bewegende en stille beeldenmakers die de veiligheid en het gemak van het eigen huis verkiezen boven een cursuslokaal. Begeleiding lijkt voor deze groep niet urgent omdat er veel van het internet is te plukken via bijvoorbeeld Digital Playground. De Beeldfabriek van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam wil zich de komende jaren juist op deze groep richten. Het is de bedoeling voor deze groep zowel een digitale- als een fysieke hangplek met een passend cursusaanbod en nieuwe methodieken te creëren.

Het is niet vanzelfsprekend dat (jonge) Rotterdammers die kunst beoefenen al dan niet aangesloten bij een vereniging, daarnaast veel kunst en cultuur consumeren als bezoeker. Zeker buiten cursus-, verenigings- of lesverband komt het aan op het eigen initiatief. Menig docent wijst leerlingen en cursisten actief op voorstellingen etc.. Ook de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam voert op dit punt actief beleid.

Als verhoging van de participatiegraad specifiek een doelstelling is van het huidige beleid dan zou gedacht kunnen worden aan extra (stimulerings)instrumenten gericht op de drie participatierollen. Bijvoorbeeld met een variant op de Rotterdampas, verkrijgbaar voor actieve vrijetijdskunstenaren (in georganiseerd verband) en structurele vrijwilligers. Met deze pas kunnen houders meer culturele activiteit ondernemen door een aantal kortingsmogelijkheden op repetitieruimten en aanschaf of huur van instrumenten. Het algehele participatieniveau kan worden geïntensiveerd door pashouders korting te geven op theaterbezoek, tentoonstellingen etc..¹⁶ De afgelopen jaren zijn een aantal interessante initiatieven die de sector vrijetijdskunst extra versterken, gestart of aangescherpt. De belangrijkste

¹⁵ Het programma 'Music Matters' is hierop een uitzondering.

¹⁶ In 2006 heeft de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam een dergelijke pas geïntroduceerd. Alle leerlingen, docenten en cursisten kunnen hiermee tegen een speciaal tarief naar bijvoorbeeld de bioscoop of een museum. Deze pas is echter niet beschikbaar voor vrijetijdskunstenaren die lessen en cursussen buiten de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam volgen of vrijwilligers.

zijn: World Music and Dance Centre, Theater Zuidplein, programma's en projecten zoals Muziek en Meer, de open concours (Vrije Academie), Music Matters met het voorgenomen onderdeel Community Orchestra en Choirs (waarmee een aanzienlijke uitbreiding wordt beoogt van (nieuw op te richten) wijkorkesten en koren, 'Brass Meets', het Werelddansfestival, On tha Move, de opkomst van 'onzichtbare vrijetijds kunsten', de cultuurscouts (Stichting NRC), de consultants en de lokale cultuurcentra.¹⁷

3 *Kan amateurkunst een brug slaan tussen verschillende culturen in de stad en bijdragen aan sociale cohesie? Welke instrumenten zijn nodig om die brugfunctie tot stand te brengen of te versterken? Welke rol vervullen de lokale cultuurcentra in dit verband of zouden zij kunnen/moeten vervullen?*

Participatie is willen en kunnen 'meedoen én delen'; nieuwsgierig zijn naar elkaar en elkaar waarderen. Elke Rotterdammer zou in staat gesteld moeten worden te participeren in een vorm die hem of haar past.

Vrijwilligers

Het zelf schilderen, dansen of muziek maken zit niet in ieders bloed en past niet bij ieders culturele achtergrond. Meedoen aan cultuur, als onderdeel van het cultureel burgerschap, mag niet afhangen van de eigen creativiteit of de behoefte stem te geven aan eigen creërende behoefte. Het participeren als vrijwilliger kan een brugfunctie vervullen of een mooi, weliswaar minder actief, alternatief zijn voor veel 'nieuwere' en 'oudere' Rotterdammers die wel willen, maar niet weten hoe actief te participeren of die nog niet behoren tot de gebruikelijke publieksgroepen.

De sector heeft baat bij het groeien en het versterken van de Rotterdamse vrijwilligersmacht, immers zonder vrijwilligers, structureel of incidenteel, geen verenigingsbesturen, (in veel gevallen) horeca functie of presentaties. Alvorens actief te participeren in vrijetijds kunst kan gekozen worden voor bijvoorbeeld eenmalige ondersteuning van een presentatie op vrijwillige basis. Dit kan een manier zijn om nieuwe, nieuwere en oude Nederlanders als 'insider' kennis te laten maken met het culturele fenomeen, de vereniging en de mensen. Daarna kan met de tijd een deel uit deze groep, overstappen naar een actievere vorm van participatie door zelf kunstzinnig aan de slag te gaan. Anderen zullen in de rol van structurele vrijwilliger hun niche vinden en hierin groeien.

Vrijwilligers spelen een bijzondere rol in het participatiemodel omdat zij vrij gemakkelijk hun diensten kunnen aanbieden aan het vrijetijds kunst- én het beroepskunstsircuit. Dit maakt hen tot potentiële bruggenbouwers die zich in beide werelden 'thuis voelen'.

Vrijetijds kunstenaars

In de eerste plaats kiest men voor actieve kunstbeoefening in de vrije tijd vanuit een passie, een gevoel of heel pragmatisch vanuit het idee van zinvolle vrijetijdsbesteding. Daarnaast kunnen actieve beoefenaars van kunst in de vrije tijd een cruciale rol in de participatie spelen al was het alleen om hun relatief open, actieve en creatieve houding. Als makers en uitvoerders van kunstproducten voor een breed (en soms internationaal) publiek of bijvoorbeeld als katalysatoren bij community arts projecten.

¹⁷ Zie bijlage 1 voor meer over deze actuele ontwikkelingen.

Publiek

Het publiek dat op deze presentaties af komt, bestaat uit de eigen achterban van de kunstenaars, familie en vrienden. De groepen maken weinig tot geen gebruik van het reguliere culturele aanbod en kenmerken zich door een grote loyaliteit aan het genre, repertoire en de kunstenaar(s).

Daarnaast signaleert de Raad dat veel culturele uitingen van ‘buitenaf’ automatisch gerekend worden tot vrijetijdskunst. Het gaat hier om cultuurgebonden uitingen van onder andere de Turkse, Antilliaanse, Kaapverdiaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Chinese gemeenschap. Deze vormen, zoals werelddans, vertelkunst en wereldmuziek, horen naar de mening van de Raad niet zonder meer thuis onder de noemer ‘folklore’. Door deze kunstenaars te ondersteunen in hun kunstbeoefening en ruimte te maken voor hun presentaties in het huidige bestel kan Rotterdam het publieksbereik op termijn enorm verrijken en vergroten.

Kortom vrijetijdskunst biedt een aantal aanknopingspunten voor wat betreft participatie als basis voor het cultureel burgerschap. Het besluit van de gemeenteraad om ten minste in elke deelgemeente één lokaal cultuurcentrum te hebben heeft de ontwikkeling van deze instellingen en hun programmering in een stroomversnelling gebracht.

Zonder uniformering van deze centra met een duidelijk aanbod en goede programmering kunnen ze niet veel meer dan een incidentele repetitieplek of presentatiemogelijkheid zijn voor vrijetijdskunst.¹⁸

4 Kunnen amateurkunstenaars een bijdrage leveren aan cultuureducatie op scholen, in het bijzonder de brede school?

De meningen in het veld zijn hierover verdeeld. Experts trekken de didactische en artistiek-inhoudelijke kwaliteiten van de vrijetijdskunstenaar in twijfel. De ervaring leert dat een slechte kennismaking met kunst en cultuur in de klas contraproductief werkt.

De Raad benadrukt dat een beroepskunstenaar zonder didactische vaardigheden hetzelfde effect kan sorteren en dat deze discussie een gepasseerd station is. De realiteit is dat veel gecertificeerde vrijetijdskunstenaars van diverse kaderopleidingen het (volwassen) onderwijs reeds zijn ingestroomd of zelfstandig cursusrreeksen hebben opgezet. Naar de mening van de Raad kan door het stellen van randvoorwaarden de bijdrage van vrijetijdskunstenaars aan het educatieve programma van de brede school aanzienlijk toenemen. Zo'n voorwaarde zou bijvoorbeeld kunnen zijn het behalen van een certificaat aan één van de kaderopleidingen (bijvoorbeeld van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (werelddans) of het Rotterdams Centrum voor Theater (theater)). Om de kwaliteit te waarborgen moeten de kaderopleidingen in de ogen van de Raad wel meer dan voorheen zorg dragen voor een stevige leerlijn didactiek en de artistieke kwaliteiten van de deelnemers ontwikkelen.

De Raad ziet ook voor vrijetijdskunstenaars zonder kaderopleiding een exemplarische rol weggelegd ter ondersteuning van cultuureducatie. Een optreden in de klas kan een positief effect hebben. Ook het imago van de kunstenaars, groepen en verenigingen die vaak dicht bij school repeteren kan hierdoor worden versterkt. Samenwerken met (brede)scholen ‘om de hoek’ vergroot de zichtbaarheid en de binding van de vereniging met de buurt/wijk

¹⁸ Zie bijlage 1 voor een knelpuntenanalyse betreffende de lokale cultuurcentra.

waarin wordt gerepeteerd en kan daardoor een positieve impuls hebben op het ledenbestand. Natuurlijk spelen hierbij ook repertoire en samenstelling van het ledenbestand een rol.

De inspanningen van de cultuurscouts om kwalitatief goede vrijetijdskunstenaars te promoten bij scholen werpt nog geen vruchten af omdat scholen voor de bekende namen (lees veilige) en producten kiezen. Met de landelijke Jan Kassiesprijs worden bijzondere educatieve samenwerkingsprojecten in het zonnetje gezet. Het gaat hierbij specifiek om de samenwerking tussen scholen voor zowel primair als voortgezet onderwijs en vrijetijdskunstenaars of verenigingen. De Raad is pleitbezorger van het instellen van een dergelijke prijs met vrijetijdskunst als uitgangspunt voor het Rotterdamse veld.

5 *Welke rol vervullen de cultuurscouts en de consulenten in het stimuleringsbeleid van de amateurkunst?*

De cultuurscouts van Stichting NRC hebben goed contact met de wijk waarin ze werkzaam zijn en stellen een culturele kaart samen per deelgemeente. Het merendeel van de organisaties en individuen op deze kaarten valt onder de noemer vrijetijdskunst. Ze werken vraaggericht en kunnen vrijetijdskunstenaars en verenigingen binnen- en buiten de deelgemeente doorverwijzen. Ook organiseren ze op deelgemeenteniveau kleinschalige presentaties.

De consulenten (muziek/koren en dans) geven verenigingen en vrijetijdskunstenaars inhoudelijk advies, monitoren kwaliteit, bouwen een netwerk op, organiseren presentaties en initiëren nieuwe verbindingen tussen vrijetijdskunstenaars onderling en beroepskunstenaars. De consulenten zijn in dienst van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam en bestrijken de gehele Rotterdamse vrijetijdskunstsector. Ze ervaren hun rol als een onafhankelijke.

Zowel de consulenten als de cultuurscouts behoren in de ogen van de Raad, samen met onder andere de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam tot de basisstructuur van deze sector. De basis is disciplinebreed en zorgt voor kwaliteitsverbetering, communicatie, zichtbaarheid, presentatie, doorstroom, inspiratie en praktische ondersteuning. De basisstructuur functioneert niet optimaal hetgeen merkbaar is in het veld. De beide functies zouden meer op elkaar aan moeten sluiten.

De instellingen achter de scouts en consulenten zullen voor wat betreft de sector vrijetijdskunst een gemeenschappelijke missie moeten hebben en er zal op beleidsniveau en op de werkvloer structureel met elkaar moeten worden overlegd.

In het veld heerst onvrede over de onevenredige verdeling van de consulenten in de sector. Momenteel kennen alleen de sectoren dans en muziek (gericht op koren en orkesten) elk één consulent. De vraag naar een theaterconsulent en een consulent beeldende kunst wordt steeds dringender. Zie voor een analyse van deze twee functies en de basisstructuur bijlage 1.

6 *Voldoen de huidige instrumenten (subsidies en overige faciliteiten, zoals repetitie- en presentatieruimten) die de gemeente aanwendt om de amateurkunstbeoefening in stand te houden en te stimuleren, aan de wensen en behoeften van de amateurkunstensector?*

Zonder voor het gehele veld vrijetijdskunst te spreken kwam in de sectorbijeenkomst die de Raad heeft georganiseerd een aantal knel- en verbeterpunten aan het licht. Een aantal hiervan werd eerder gesignaleerd op de georganiseerde expertmeeting of vermeld in de sectoranalyse.

De belangrijkste zijn:

- Men mist repetitie- en presentatiemogelijkheden en bestaande voorzieningen zijn vaak onvoldoende gefaciliteerd en duur. Dit geldt voor alle disciplines. Het verdwijnen van bijvoorbeeld 'Klinkt goed', het jaarlijks terugkerende muziekfestival in de Doelen waar de Rotterdamse vrijetijdskunstenaars en verenigingen eens per jaar hun ei kwijt konden, wordt als een groot gemis ervaren. Niet alleen kon men zich laten inspireren en nieuwe contacten leggen, in één dag wist men wat er in Rotterdam speelde op het gebied van vrijetijdsmuziek. Het nieuwe programma 'Muziek en Meer' moet zich nog bewijzen.
- De aandacht voor laagdrempelig aanbod gericht op actieve beoefening is de laatste cultuurplanperiode verminderd. De Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam verkleinde bijvoorbeeld het aanbod en het aantal locaties kunstscholen waardoor wachtlijsten ontstonden.
- Rotterdammers kiezen niet vanzelfsprekend voor kunstbeoefening, vaak wegens onbekendheid met de mogelijkheden of financiële drempels. Meer samenhang tussen cursusaanbod, vrije tijd en kunsteducatie op (brede) school kan zowel stimuleren als enthousiasmeren.
- Rotterdam mist een centraal punt, een fysiek en digitaal platform, waar Rotterdamse vrijetijdskunstenaars en verenigingen kunnen aankloppen met zowel inhoudelijke als praktische vragen.
- In de programmering van de grote(re) professionele podia zit weinig ruimte voor (ad hoc producties van) vrijetijdskunst.
- De basissubsidie, die de dienst Kunst en Cultuur verleent, is voor veel organisaties niet toereikend.
- Rotterdam mist een concertzaal voor 800-1500 bezoekers. Die zou goed dienst kunnen doen voor muziekgezelschappen die bijvoorbeeld de Laurenskerk (600 effectieve plaatsen in verband met de akoestiek) zijn ontgroeid.

Zeven aanbevelingen voor een actieplan vrijetijdskunst

1 Geef de vrijetijdskunsten meer smoel!

- Voer actief campagne om meer Rotterdammers te verleiden tot participatie in de vrijetijdskunsten als kunstenaar, vrijwilliger of toeschouwer. Met bijzondere aandacht voor de meest potentiële groepen: jongeren, nieuwe en nieuwere Nederlander en 50 plussers.
- Richt speciale wervingsacties op: beoefenaars, vrijwilligers en bezoekers. En biedt ondersteuning zodat meer Rotterdammers met een eigen gekozen rol en intensiteit in hun eigen tempo kunnen groeien in hun cultureel burgerschap.
- Organiseer jaarlijks een 'Uitmarkt Vrijetijdskunsten', eventueel als onderdeel van de Rotterdamse Uitmarkt.
- Zet innovatieve samenwerkingsprojecten op het gebied van de vrijetijdskunst in Rotterdam extra in het zonnetje door instelling van een award. Koppel daar een geldbedrag aan, te besteden aan onderzoek of vervolgprojecten.
- Introduceer een jaarlijkse award voor een opmerkelijke vrijwilliger of een opmerkelijke groep vrijwilligers in deze sector.

2 Versterk de disciplinebrede basisstructuur!

- Versterk de basisinstellingen die de sector in kaart brengen, bijdragen aan artistieke ontwikkelingen, een duurzaam en divers netwerk opbouwen, dat reikt tot in de haarvaten van de stad, nieuwe initiatieven ontdekken, talentvolle vrijetijdskunstenaars doorverwijzen, samenwerkingsverbanden tot stand brengen en producten presenteren.

3 Ruim baan voor innovatie en artistieke ontwikkeling!

- Investeer extra in bijzondere en vernieuwende projecten die de kwaliteit en diversiteit van vrijetijdskunst versterken.
- Versterk en waarborg de onafhankelijke positie van de consultants.
- Stel naast consultants voor dans en muziek ook een consultant theater en een consultant beeldende kunst aan.
- Stel de consultants zoveel mogelijk 'vrij' van administratieve taken door het aanstellen van een ondersteunend medewerker. Deze zou eventueel een fysiek en een digitaal loket kunnen bemannen.
- Organiseer structureel overleg tussen cultuurscouts en consultants.
- Ruim baan voor afstemming, uitwisseling, netwerken en onorthodoxe samenwerkingsverbanden tussen kunstenaars binnen één discipline, of kunst voor hen nu brood op de plank betekent of zinvolle vrijetijdsbesteding.

4 Stel Rotterdammers in staat intensiever te participeren!

- Houdt het cursusaanbod betaalbaar en bereikbaar voor alle Rotterdammers in alle deelgemeenten en draag zorg voor toegankelijke, aansprekende en eigentijdse vormen van vrijetijdskunst in het aanbod.
- Stimuleer participatie in de vrijetijdskunsten sector actief door introductie van de 'vrijetijdskunstenpas', eventueel in samenwerking

met Rotterdampas of de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam - pas. De houder van de vrijetijdskunstenpas profiteert binnen Rotterdam naast kortingen op de huur van repetitieruimten, cursussen, workshops en de aanschaf van instrumenten ook van aanbiedingen voor allerhande presentaties, films, festivals, voorstellingen en tentoonstellingen. Maak deze pas met de bijbehorende voordelen beschikbaar voor alle Rotterdammers die in georganiseerd verband aan kunst doen in hun vrije tijd én voor structurele vrijwilligers.

- Stimuleer (brede)scholen meer te werken met vrijetijdskunstenaars en verenigingen uit de buurt in het kader van cultuureducatie. De Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam neemt als bemiddelaar dit aanbod buiten het 'eigen aanbod' structureel op in bijvoorbeeld de kunstmenu's. Dit aanbod kan ook door bijvoorbeeld cultuurscouts of consultants direct aan scholen worden aangeboden.

5 Faciliteer adequate podia en werk- én repetitieruimte!

- Creëer een 'Huis voor de vrijetijdskunst' dat open staat voor vrijetijdskunstenaars, (ad hoc) gezelschappen en verenigingen die voor hun repetities een inspirerende en betaalbare thuisbasis zoeken.
- Geef in samenwerking met Stichting Kunst Accommodatie Rotterdam en het OntwikkelingsBedrijf Rotterdam vrijetijdskunstenaars en verenigingen de sleutel van langdurig leegstaande panden zodat ze hier tijdelijk kunnen repeteren, werken en eventueel kunnen presenteren.

6 Eén loket voor de Rotterdamse vrijetijdskunst!

- Creëer een startpagina voor de Rotterdamse vrijetijdskunst. Naast een vrijetijdskunstengids met links naar verschillende initiatieven en verenigingen en een 'vrijetijdskunstenagenda' met actuele presentaties, zou het veld via dit medium in de gelegenheid gesteld kunnen worden, online vragen te stellen aan de consultants. De startpagina kan bovendien als digitaal podium dienen met bijvoorbeeld beeldmateriaal van vrijetijdskunstenaars en verenigingen vanuit alle disciplines.
- Zorg voor één centraal en onafhankelijk loket waar Rotterdamse vrijetijdskunstenaars en verenigingen terecht kunnen met zowel inhoudelijke als praktische vragen. Dit loket zou zowel uit een fysieke als een digitale (startpagina) component kunnen bestaan.

7 Herijk de subsidiesystematiek voor vrijetijdskunst!

- Nodig het veld regelmatig uit voor afstemming en kennisuitwisseling.
- Herijk in samenspraak met het veld het subsidiestelsel.

Bijlage 1

Beschrijving van de vrijetijdskunstsector en een knelpuntenanalyse.

In deze bijlage volgt nu een inventarisatie van de vrijetijdskunst in Rotterdam met een knelpuntenanalyse. Daartoe heeft de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur twee bijeenkomsten georganiseerd: een expertmeeting *Amateurkracht* op 28 juni 2007 en een sectorbijeenkomst *Amateurkracht* op 13 september 2007.¹⁹ Daarnaast is geput uit de *Culturele staalkaart Rotterdam 2007*.²⁰

Met deze inventarisatie is geen volledigheid nagestreefd, wel is geprobeerd de belangrijkste basisonderdelen (disciplinebreed) en de nieuwste ontwikkelingen te benoemen en te analyseren. Voor verdieping zijn een aantal individuele interviews gehouden met sleutelfiguren uit het veld.²¹

Het doel van de expertmeeting was het in kaart brengen van de laatste ontwikkelingen op artistiek-inhoudelijk gebied ter onderbouwing van dit advies. De experts zijn specifiek geselecteerd op hun kennis en expertise op het gebied van vrijetijdskunst in Rotterdam, binnen één of meerdere disciplines.

De sectorbijeenkomst stond in het teken van alle praktische zaken en randvoorwaarden nodig voor kunstbeoefening in de vrije tijd. Hier kwamen zaken aan bod als repetitieruimten, presentatiemogelijkheden, samenwerken en subsidies. De aanwezigen konden vragen stellen aan de betrokken ambtenaren van de dienst Kunst en Cultuur en vertegenwoordigers van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur.²²

Zowel bij de experts als beoefenaars uit het veld is de behoefte te proeven om regelmatig bij elkaar te komen ter afstemming, inspiratie en om gezamenlijk knelpunten en kansen in de sector te signaleren en te analyseren.

In het hierna volgende deel worden de bevindingen en conclusies van de reeds genoemde bronnen met geraadpleegde literatuur vervlochten in zes paragrafen:

- 1 profiel en diversiteit
- 2 verenigingsleven, cursussen & imago en participatie,
- 3 infrastructuur
- 4 accommodatie & presentatiemogelijkheden
- 5 subsidiëring & sponsoring
- 6 synergie & artistieke ontwikkeling.

¹⁹ Zie bijlage 2 en 3 voor de genodigdenlijsten.

²⁰ *Culturele staalkaart Rotterdam 2007*, Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, mei 2007.

²¹ Zie bijlage 4 voor een complete lijst met namen.

²² Alle ruim 350 instellingen en individuen die in het verleden voor vrijetijdskunstsubsidie bij de dienst Kunst en Cultuur hebben aangeklopt, zijn door de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur voor deze bijeenkomst uitgenodigd, ongeacht de soort subsidie waarvoor zij in aanmerking wilden komen: projectsubsidie, incidentele subsidie of basissubsidie.

1 Profiel en diversiteit

Cijfers

Eén op de drie Rotterdammers, naar schatting 180.000 in totaal, beoefent één of meer kunstzinnige activiteiten in de vrije tijd. Onder jongere Rotterdammers ligt het aandeel fors hoger. Onder hen is de helft wel eens kunstzinnig bezig.²³ Het aanbod vrijetijdskunst bestaat uit onder andere: toneelspelen, handwerken, het maken van stille en bewegende beelden, dansen, muziek maken en gedichten schrijven.

Allochtonen beoefenen in vergelijking met autochtonen steeds vaker actief een kunstdiscipline.²⁴

Uit cijfers bij het onderzoek Cultuurparticipatie van Rotterdammers in 2003 blijkt tekenen, schilderen, etc. het meest populair: ruim 10%. Onder jongeren tussen 13-25 geldt zelfs dat 60% op de één of andere manier in de vrije tijd beeldend actief is. Onder jongeren scoort video en fotografie tweemaal zo hoog als onder de 26-plussers. Webontwerp is zeer populair, net als tekenen en schilderen. De discipline dans maakt een opmars. Dit alles is af te lezen aan het, volgens ingewijden, hoge aantal aanvragen voor kunstprogramma's in het onderwijs, de aanvragen van brede scholen zijn de afgelopen jaren explosief gestegen.

Een deel volgt lessen bij bijvoorbeeld de kunstscholen van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam. Anderen nemen privé-les bij een beeldend kunstenaar of volgen een schriftelijke cursus thuis. Daarnaast zijn er veel amateurverenigingen zoals schilder- en fotografieverenigingen.

De groeiende participatiegraad van de groep 6-15 jarigen is nu bijna 70%. De groep van 16-25 jarigen blijft, in toenemende mate, afhaken; de participatiegraad is minder dan 50%. Er is ook een terugval bij personen tot 50 jaar, met name wat betreft de beeldende vakken. De senioren groep (50 jaar en ouder) blijft stabiel en de leeftijdsgroep van 65 jaar en ouder is gegroeid tot ongeveer 30%.

Profiel

Is de cultuurbezoeker vooral hoog opgeleid, bij de actieve kunstbeoefening hoort een ander profiel. De lager en middelbare opgeleiden zijn sterker vertegenwoordigd bij de lessen van gesubsidieerde educatieve instellingen en onder leden van culturele vrijetijdsverenigingen. De sector vrijetijdskunst wordt gedomineerd door vrouwen. Bijvoorbeeld bij de beeldende en podiumkunsten staan tegenover elke twee mannen drie vrouwen. Tussen 1983 en 1995 nam het aantal beoefenaars in de leeftijdscategorie 16-35 jaar af. Deze trend zet zich in de jaren daarna door en is te verklaren door toename van werk- en zorgtaken en concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding. Er is een sterke aanwas van vrijetijdskunstenaars van 45 jaar en ouder.

Diversiteit

Diversiteit wordt niet structureel bevorderd binnen vrijetijdsverenigingen. Enkele organisaties richten zich daar juist specifiek op zoals bijvoorbeeld het HipHopHuis, Epitome en de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam met Kunst Onder Andere. Organisaties zoals de Koninklijke Zangvereniging Rotte's Mannenkoor willen wel diversiteit, maar weten niet hoe. De vereniging krijgt bijna uitsluitend aanmeldingen van 'blanke' Nederlanders. Ooit kwam er een Turkse jongen op proef. Die was snel weer weg als gevolg van de huidige samenstelling van het koor en het huidige repertoire. Uit dit

²³ In vogelvlucht wordt de vrijetijdsbesteding van Rotterdamse jongeren beschreven met extra aandacht voor cultuurdeelname. Met vergelijkingen tussen jongeren en ouderen en tussen jongeren onderling. Op basis van de Vrijetijdsomnibus van najaar 2005.

²⁴ Vries, de C., en S.G. Rijpma, Cultuurparticipatie van Rotterdammers in 2003, Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) i.o.v. Bestuursdienst Rotterdam, directie Sociale en Culturele Zaken, juni 2004, p8.

voorbeeld blijkt eens te meer dat diversiteit doorwerkt in alle facetten van een vereniging/instelling. Diversiteit kan niet uitsluitend gericht worden op één aspect maar zal integraal moeten worden doorgevoerd in het ledenbestand, het bestuur, het repertoire, de presentatieplekken etc..²⁵

Feit blijft dat in Nederland nagenoeg alle culturele uitingen van ‘buitenaf’ automatisch gerekend worden tot vrijetijdskunst. Het gaat hier om cultuurgebonden uitingen van onder andere de Turkse, Antilliaanse, Kaapverdiaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Chinese gemeenschap. Deze vormen zoals werelddans, vertelkunst en wereldmuziek horen naar de mening van de Raad niet zonder meer thuis onder de noemer vrijetijdskunst (lees folklore).

Stromingen, vormen en stijlen die niet mainstream zijn hoeven dat in de ogen van de Raad niet te worden, maar als hier sprake is van het niet kunnen (her)erkennen van kwaliteit (lees bestaansrecht) dan moet dit door de gemeente Rotterdam worden opgepakt.

Het publiek dat op deze presentaties afkomt maakt in de regel geen tot weinig gebruik van het reguliere culturele aanbod. Deze groep kenmerkt zich door grote loyaliteit aan het genre, repertoire en de kunstenaar(s), vaak uit eigen kring. Door deze kunstenaars in het huidige bestel te ondersteunen in hun kunstbeoefening en ruimte te maken voor hun presentaties kan Rotterdam het publieksbereik op termijn kunnen vergroten en het aanbod verrijken .

Het merendeel van de allochtone organisaties en instellingen vraagt geen subsidie aan. Zijn de ondersteuningsmogelijkheden van de dienst Kunst en Cultuur wel bekend en zichtbaar bij deze groepen? Het HipHopHuis benadrukt dat dit een kwestie is van organisatie en vooral communicatie tussen de gemeente en de initiatieven binnen gemeenschappen.

In dit verband is het masterplan Music Matters noemenswaardig. Dit initiatief van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam, het World Music and Dance Centre, dienst Sport en Recreatie, Codarts, het Rotterdams Philharmonisch Orkest en de Doelen, omvat elementen als samenspelen, presentaties, samenwerking tussen beroeps- en vrijetijdsmusici en culturele diversiteit. Met name het onderdeel Community Orchestra en Choirs spreekt tot de verbeelding. Hiermee wordt een aanzienlijke uitbreiding beoogt van (nieuw op te richten) wijkorkesten en koren.

‘Brass Meets’ is een onderdeel van Kunst Onder Anderen (KOA) van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam. De meeste vrijetijdsmuzikanten in Nederland spelen popmuziek of HaFaBra (Harmonie, Fanfare, Brassbands). Het Rotterdamse HaFaBra-circuit is de laatste jaren zichtbaar veranderd door de enorme groei van Antilliaanse en Zuid-Amerikaanse Brassbands die in Rotterdam Caribische Brassmuziek spelen. Om meer talentvolle blazers op te leiden en uit te wisselen brengt Brass Meets de Nederlandse en de Caribische HaFaBra met elkaar in contact.

2 Verenigingsleven, cursussen & imago en participatie

Rotterdam kent een actief verenigingsleven. Bijvoorbeeld in de theaterdiscipline alleen al zijn meer dan 75 verenigingen en stichtingen actief. De meeste zijn lid van de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater. De stad kent meer dan 100 vrijetijdskoren en -orkesten, die met veel plezier iedere keer weer proberen zichzelf te overtreffen in concerten voor de achterban van familie, vrienden en bekenden, op allerlei

²⁵ Dorrestein, a., K. du Long, ‘Kleurrijke Kunst’, Onderzoek naar amateurkunstbeoefening door allochtonen, Pon, 2005. Bruine de S., M. Eikelenboom et. Al., Who’s afraid of ...? Een onderzoek naar culturele diversiteit in het amateurtheater in negen steden, Theaterwerk NL (Kunstfactor), 2002.

plekken in de stad. In het afgelopen decennium is een daling van het aantal verenigingen te signaleren.

Afgelopen jaar zijn bijvoorbeeld drie theaterverenigingen opgedoekt. Allemaal door verschuivingen binnen het bestuur, met kennisverlies als gevolg. Zo kan het opstappen van 'de persoon die jarenlang de subsidieaanvraag deed' desastreuze gevolgen hebben. Het wordt voor vrijetijdskunstverenigingen steeds moeilijker hun bestuurskracht op peil te houden. Instroom van fris bestuurstantalent is er nauwelijks. Misschien heeft Rotterdam behoefte aan een eigen ATANA-programma.²⁶

Voor de ontwikkeling van het vrijetijdstheater hebben Jeugdtheaterschool Hofplein, de SKVR Theaterschool en het Rotterdams Centrum voor Theater een stimulerende functie: zij leveren een divers en kwalitatief hoogwaardig cursusaanbod, maken voorstellingen, begeleiden spelers en leiden nieuwe makers op.

De kunstscholen van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam zijn de grootste aanbieders van lessen, cursussen en workshops voor de Rotterdamse markt voor alle disciplines. Zo telt de Schrijversschool 150 tot 180 cursisten per jaar en zijn er zo'n 1500 leerlingen verbonden aan de SKVR Dansschool. De Vrije Academie boekt 2300 leerlingen (van kinderen tot senioren) per jaar en de Muziekschool heeft wekelijks 3500 (8900 op jaarbasis) vrijetijdsmusici in huis.²⁷

De laatste jaren blijkt dat cursisten steeds minder vaak kiezen voor een ambachtelijke ontwikkeling en steeds meer voor een korte cursus. Sterker nog de meerderheid van de actieve Rotterdammers volgt geen cursus en is geen lid van een vereniging. Met name in de jaren negentig is het aantal vrijetijdskunstenaars dat lid is van een vereniging flink teruggelopen. De 'vervluchtiging' van de vrijetijdsbesteding zet door. Vooral jongeren binden zich niet graag voor langere tijd, maar doen wel volop mee aan festivals, workshops, korte cursussen en projecten.

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur signaleert een groeiende groep individuele 'thuis kunstenaars'. Deze groep kiest voor het gemak van het beoefenen van kunst in de eigen vertrouwde omgeving met een minimum aan 'fysieke' exposure. Een aanzienlijk deel van deze groep thuis kunstenaars richt zich op digitale media en is bezig met schrijven, dichten, het maken van muziek en stille en bewegende beelden.²⁸ Steeds vaker is een deel van deze producten digitaal zichtbaar via populaire opensource websites als Youtube en myspace.

Hier ligt dus een grote markt. Niet alleen voor scholing en ondersteuning, maar ook voor uitbreiding van het aanbod van de instellingen voor beeldende kunst. Veel Rotterdammers willen best wat leren over kunst, maar zoeken de juiste vorm. De voor jongeren adequate organisatievormen ontbreken.

De vrijetijdskunstsector speelt graag de rol van intermediair als het gaat om vergroting van cultuurparticipatie. Participanten in deze sector kunnen hun achterban mobiliseren.

²⁶ Dit programma georganiseerd door QRA in opdracht van het Ministerie van OCW heeft reeds successen behaald in Amsterdam en Utrecht. Het doel is de besturen binnen de culturele sector actief toe te rusten met meer culturele diversiteit in de vorm van de bemiddeling en coachen van jonge ambitieuze nieuwere Nederlanders.

²⁷ De verhouding kinderen en jongeren/volwassenen en ouderen is ongeveer 70%/30%. Er is geen gedegen onderzoek gedaan naar culturele achtergrond, maar volgens ingewijden is de vertegenwoordiging van mensen met een Surinaamse en Turkse achtergrond groot.

²⁸ Gevolg hiervan is dat internet met enorme groeispurten een groter en minder overzichtelijk podium wordt voor deze specifieke groep van vrijetijdskunstbeoefenaars.

Het bedrijfsleven en de gemeente Rotterdam zelf zouden hun werknemers meer kunnen uitdagen tot cultuurparticipatie in de vrije tijd, bijvoorbeeld door werknemers korting te geven op cursussen of een lidmaatschap bij een culturele vrijetijdsvereniging naar keuze. Wat te denken van een vrijetijdskunstenpas die fikse kortingen geeft op culturele activiteiten, voorstellingen en manifestaties in de stad? Misschien kunnen de bedrijfskoren en korpsen geherintroduceerd worden. Denk aan Shell, RET of RDM. Dergelijke initiatieven kunnen veel betekenen voor de teambuilding en de participatie in Rotterdam.²⁹

3 Infrastructuur

Basisstructuur

De dienst Kunst en Cultuur, de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam, de consultants en de cultuurscouts vormen met elkaar een disciplinebrede basisstructuur voor de Rotterdamse vrijetijdskunst. Daarnaast nemen gesubsidieerde instellingen zoals de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater, Jeugdtheater Hofplein, Codarts (docentopleiding), Theater Zuidplein, het World Music and Dance Centre en het Rotterdams Centrum voor Theater andere essentiële onderdelen voor hun rekening en maakt de sector gebruik van een schare aan alternatieve instituten en docenten.

Gezamenlijk streven deze instellingen naar een goede communicatie, zichtbaarheid, presentatiemogelijkheden, doorstroom, inspiratie en praktische ondersteuning. De Raad constateert dat deze basis niet optimaal functioneert, wat steeds meer merkbaar is in het veld. De onderdelen van de basisinfrastructuur sluiten niet op elkaar aan. Enkele onderdelen binnen deze basis functioneren zelfs afzonderlijk onvoldoende. De basisstructuur verdient meer aandacht en een hogere plaats op de politieke agenda van Rotterdam.

Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdammer

De ondersteuningstaak voor de vrijetijdskunsten die de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam in haar nota *Tot diep in de stad* (1999) ambieerde, kwam de laatste jaren door een koerswijziging onder druk te staan. De stichting legde de prioriteit aan het begin van dit millennium bij projecten voor het reguliere onderwijs en de ontwikkeling van nieuwe stijlen en werkvormen in de urban culture. Dat heeft gevolgen gehad voor het aanbod lessen en cursussen voor de vrije tijd en daarmee voor de kwaliteit van de Rotterdamse vrijetijdskunst die vanaf dat moment essentiële ondersteuning moest ontberen.

Over de 'amateurkunstgids' op de website van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam heerst onvrede in het veld. Deze digitale gids zou iedere vereniging actief in welke discipline dan ook zichtbaar moeten maken. 'Zou moeten', omdat deze gids onvoldoende wordt bijgehouden. Het veld vraagt zich af of een niet direct belanghebbende en meer onafhankelijke partij deze taak op zich kan nemen, bijvoorbeeld de bibliotheek. Gevraagd wordt om meer directe links van deze digitale gids naar websites van bijvoorbeeld verenigingen en docenten.

Cultuurscouts

De cultuurscouts in dienst van Stichting NRC hebben goed contact met de wijk waarin zij werkzaam zijn en geven per deelgemeente een culturele kaart uit. Het merendeel van de organisaties en individuen op deze kaarten valt onder de noemer vrijetijdskunst. Er staan weinig verenigingen op deze kaarten vermeld. Dat kan te maken hebben met de vraaggerichte werkhouding van de scouts en de zelfredzame

²⁹ De Raad ziet hierin een rol weggelegd voor de consultants.

mentaliteit van veel verenigingen. Het is ook de vraag in hoeverre de verenigingen zich verbonden voelen met de wijk waar bijvoorbeeld slechts één maal in de week wordt gerepeteerd. Feit blijft dat verbondenheid met de wijk een vliegwiel kan zijn voor (onconventionele) samenwerkingsverbanden en dus participatiekracht. Nu het aantal scouts wordt uitgebreid, klinkt de roep om standaardisering van hun functie luider. Momenteel legt elke scout eigen zwaartepunten in de werkzaamheden. Met specialisatie is niets mis, maar waarvoor kan men nu bij welke cultuurscout aankloppen en waarvoor niet?

De scouts hebben een rugzakje waarmee ze een aantal projecten op het gebied van vrijetijdskunst tot 2500 euro kunnen subsidiëren.³⁰ Veel aanvragers van ad hoc projecten en wijkinitiatieven hebben hiermee hun voordeel kunnen doen. De grootste voordelen zijn de korte lijnen, de 'vrije' besteding van het toegekende bedrag en de in verhouding eenvoudige aanvraagprocedure met een korte behandeltijd. Het totaalbedrag van de rugzakjes is met de uitbreiding van het aantal scouts niet meegegroeid, waardoor de rugzakjes nu 'lichter' zijn. Al vóór de uitbreiding was aan het einde van elk cultureel seizoen het rugzakje leeg.

De Raad meent dat de cultuurscouts zich sterker zouden kunnen profileren op het gebied van de vrijetijdskunst. Uit de bijeenkomsten en gesprekken met het veld blijkt dat deze belangrijke voorhoedefunctie nog onvoldoende zichtbaar is voor de verschillende publieksgroepen in de wijk. Te denken valt aan het houden van vaste spreekuren in een lokaal cultuurcentrum binnen de eigen deelgemeente en een behoefteonderzoek onder bewoners en culturele organisaties die gebruik maken van de desbetreffende deelgemeente én bewoners en organisaties die dat nog niet doen.

Consulenten

De consulenten muziek(koren en orkesten) en dans houden contact met het veld, bouwen aan een netwerk, monitoren de kwaliteit, verwijzen door, organiseren presentaties en initiëren nieuwe verbindingen. Ze hebben in tegenstelling tot de cultuurscouts een inhoudelijke functie. De consulenten zijn in dienst van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam en bestrijken de gehele Rotterdamse vrijetijdskunstsector. Ze ervaren hun rol als een onafhankelijke. Toch levert de huidige constructie soms spanning op. Dit is soms merkbaar in de programmering van een onevenredig groot aandeel cursuspresentaties en projecten van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam. De Raad vindt waarborging van de onafhankelijkheid van de consulenten een vereiste voor een gezonde, uitgebalanceerde ondersteuning van de vrijetijdskunstsector.

De onvrede in het veld en bij experts richt zich verder vooral op de onevenredige verdeling van de consulenten in de sector. Momenteel hebben alleen de vrijetijdscultuur en de vrijetijdsmuziek een consulent. De Raad pleit voor één centraal punt waar iedere Rotterdamse vrijetijdskunstenaar vanuit welke discipline dan ook kan worden geïnformeerd, ondersteund en geadviseerd. Geconcludeerd mag worden dat de bezuinigingen op deze taak de sector geen goed heeft gedaan.

De vraag naar een theaterconsulent en een consulent beeldende kunst wordt steeds dringender omdat een aantal taken blijft liggen voor wat betreft deze twee disciplines waaronder vernieuwing van inhoud en doelgroepen, het actief in kaart brengen van het veld, zowel verenigingen als kleinschalige initiatieven, inhoudelijke advisering en het zichtbaar maken van dit aanbod door middel van presentaties. Deze lacune wordt op ad hoc basis en soms willekeurig voor een deel opgepakt door een aantal partijen waaronder de hoofden van de kunstscholen, de dienst Kunst en

³⁰ Dit geld is afkomstig vanuit het Actieplan Cultuurbereik. De scout kan na goedkeuring van de directie van Stichting NRC direct tot subsidiëring overgaan.

Cultuur, het World Music and Dance Centre, de cultuurscouts en de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur.

Het veld mist een vast aanspreekpunt voor inhoudelijke en praktische vragen over bijvoorbeeld subsidiemogelijkheden (ook landelijk en provinciaal), repetitieruimtes, het hoe en waarom van artistieke ontwikkeling, samenwerken en presentatiemogelijkheden. Deze taak past qua inhoud het beste bij de consultants, maar zij kunnen in hun huidige samenstelling en binnen hun parttime aanstelling van ongeveer 14 uur per week niet het gehele veld en alle disciplines bedienen. In de huidige situatie is er geen ruimte om bijvoorbeeld de talloze Rotterdamse ballet- en dansschooltjes in kaart te brengen en te organiseren in een wat groter netwerk. Dit is belangrijk in het kader van doorstroom, publieksbereik en talentontwikkeling. Deze kleinste spelers in de vrijetijdsdans kenmerken zich veelal door een in zichzelf gekeerd karakter. Ze hebben plezier in de activiteit en zijn niet bezig met artistieke ontwikkeling of publiek.

De consultant muziek richt zich voornamelijk op koren en komt, naar eigen zeggen, onvoldoende toe aan vrijetijdsmuzikanten die zich niet hebben verenigd, waaronder veel interculturele initiatieven. Deze vrijetijdskunst uit bijvoorbeeld de Kaapverdiaanse, Turks, Marokkaanse, Chinese en Antilliaanse gemeenschappen blijven hierdoor onzichtbaar en de kwaliteit hiervan onbekend. Hierdoor blijven kansen liggen en stagneert de ontwikkeling binnen de sector als geheel.

De Raad pleit voor een uitbreiding van de consultantfunctie, zowel in discipline als in tijd en met een grotere autonomie.

dienst Kunst en Cultuur

De dienst Kunst en Cultuur van de gemeente Rotterdam verstrekt basis-, project- en incidentele subsidies. Bij het subsidiebureau kunnen aanvragers terecht voor technische vragen over de aanvraagprocedure, repetitieruimten etc. Het overleg met de diverse sectoren dat gewoonlijk veel input leverde voor het (subsidie)beleid is enkele jaren geleden afgeschaft. Zowel experts als spelers uit het veld willen dit overleg graag terug.

Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur kan het veld op artistiek inhoudelijke aspecten adviseren, maar beperkt zijn rol in eerste instantie tot doorverwijzen.

Overige (gesubsidieerde) infrastructuur

Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater

De Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater werkt aan het samenbrengen en het ondersteunen van vrijetijdskunstenaars in de theaterdiscipline in al haar facetten. De Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater is een nieuwe weg ingeslagen, met een nieuw bestuur en een nieuwe visie. Het debat 'Smaakmakers van de toekomst' van 21 juni 2007 gaf daarvan een voorproefje. De Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater zoekt meer afstemming met het veld en werkt meer vraaggericht. Met activiteiten, waaronder het eenakterfestival, creëert zij een deel van de broodnodige ruimte en zichtbaarheid.

Ingewijden zien de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater als een belangrijke speler in het veld. Voor verenigingen die zich bezig houden met theater is het met een lidmaatschap van de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater veel gemakkelijker om mee te doen aan festivals zoals 'Rotterdam Speelt' en om zichtbaar

te zijn voor collegae, potentiële leden en (nieuw) publiek. Leden hebben verder het recht één maal per jaar gratis in 't Kapelletje op te treden. Hierbij zijn faciliteiten zoals een lichttechnicus gratis beschikbaar.

Docenten en kaderopleidingen

In de vrijetijdskunst is het vanaf een bepaald niveau gebruikelijk, zeker voor de podiumkunsten en de beeldende kunst, om met beroepskunstenaars te werken. Zij nemen voor een bepaalde tijd vaak de rol van regisseur, docent, choreograaf of coach op zich.

Codarts, de muziek en dansacademie van Rotterdam biedt 'docent amateurdans' aan als één van haar vele studievarianten. De Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam legt met de kaderopleiding Werelddans ook gewicht in de schaal. Deze kaderopleiding schoolt vrijetijdsdancers om tot makers en docenten. Hun presentaties zijn regelmatig in het World Music and Dance Centre te aanschouwen en kenmerken zich door fusion, experiment en vernieuwing.

De kaderopleiding theater van het Rotterdams Centrum voor Theater herbergt zestig studenten verdeeld over vier jaar. Het is de enige landelijke kaderopleiding die élk jaar start. Naar schatting van de directie verlaten elk jaar ongeveer vijftien gediplomeerde theatermakers de opleiding, waarvan zestig procent werkzaam is in de vrijetijdskunstsector. Makers die van dergelijke kaderopleidingen instromen, onderscheiden zich van beroepstheatermakers in aanpak en methodiek. Een maker in de vrijetijdskunstsector neemt niet het stuk als uitgangspunt, maar de spelers. Dit vergt een andere manier van werken en vraagt om goed ontwikkelde sociale competenties en mensenkennis. Het is de taak van deze makers de spelers verder te ontwikkelen binnen het maakproces. Onder de studenten bevindt zich een aanzienlijk aantal Pabo-studenten, die voor het grootste deel na voltooiing van deze opleiding, verworven inzichten en competenties toepassen in hun oorspronkelijke werkpraktijk voor de klas.

Desondanks blijkt de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam met een tekort aan gediplomeerde theaterdocenten te kampen. Vooral de overdonderende vraag naar cultuur vanuit de brede school is hier debet aan. In de huidige praktijk worden nu al niet gediplomeerde, maar didactisch goed onderlegde vrijetijdskunstenaars ingezet om dit tekort (tijdelijk) op te lossen. Overigens een ontwikkeling waarmee de sector blij mag zijn.

Het veld constateert bij een deel van de afgestudeerde muzikanten van Codarts een leemte voor wat betreft de competenties om op een aansprekende manier kennis over te dragen.³¹ Afgestudeerden zouden volgens ingewijden veel beter beslagen ten ijs komen als er meer aandacht besteed zou worden aan methodiekvernieuwing, (interculturele) communicatie, pedagogie en sociale vaardigheden.

Vrijwilligers

Duizenden vrijwilligers zijn werkzaam in de vrijetijdskunst. Ze zijn van onschatbare waarde. Als alle door vrijwilligers geleverde diensten gekapitaliseerd zouden worden, zou de vrijetijdskunstsector niet kunnen bestaan.

De werkzaamheden variëren van broodjes smeren op evenementen, tot aan het besturen van een vereniging en het organiseren van presentaties. Vaak verbinden vrijwilligers zich structureel aan één bepaald festival of één bepaalde vereniging. Deze groep bestaat uit Rotterdammers met alle mogelijke profielen; zo zetten huisvrouwen, accountants, juristen en vrijetijdskunstenaars zélf zich in voor een gedeelde passie.

³¹ Hier spreken we nadrukkelijk niet over de afgestudeerden van de Codarts masteropleiding kunsteducatie.

De culturele sector kent geen instelling die voor vrijwilligers bemiddelt. Laat staan specifiek voor de vrijetijdskunst. De vrijetijdskunst is voor de 'grasduinende' vrijwilliger vrij onzichtbaar.

De Raad ziet in deze sector voor veel meer Rotterdammers waaronder inburgeraars, jongeren, autochtonen en allochtonen veel kansen om spelenderwijs te participeren in de samenleving.

4 Accommodatie & Presentatiemogelijkheden

Reguliere repetitie- & presentatieruimte

Het vinden en het behouden van geschikte repetitieruimte is niet eenvoudig. Het veld vindt de kosten van de in Rotterdam beschikbare ruimtes relatief hoog. Grote koren en muziekensembles, die specifiekere eisen stellen aan een repetitieruimte, ondervinden hier hinder van. Zeker gelet op zaken als akoestiek en faciliteiten. Om de kosten te drukken deelt een aantal verenigingen een ruimte met elkaar. Nadeel is dat als één van de partners niet meer verder wil of kan, zo'n repetitieruimte wegens de hogere kosten op losse schroeven komt te staan voor de overige partners. Bijna alle verenigingen kampen met een structureel financieel tekort. Aan beroeps solisten, waarvan de muziekverenigingen regelmatig gebruik van maken, hangt een prijskaartje. In sommige gevallen geeft een ingehuurde dirigent een deel van zijn salaris terug om de vereniging te helpen de financiële gevolgen van een eenvoudige presentatie op te vangen. Beroepskunstenaars hebben in veel gevallen deze flexibele mentaliteit omdat ze begonnen zijn als vrijetijdskunstenaar. Als ze het eenmaal 'gemaakt hebben' investeren ze graag in hún vereniging.³²

Vrijetijdskunstenaars organiseren hun presentaties en optredens in de regel zelf en worden geconfronteerd met een aantal knelpunten. Kleine theatergroepen spelen vaak in 't Kapelletje, de grotere gezelschappen kunnen daar niet terecht gezien de beperkte omvang van het podium en de slechts negentig zitplaatsen. Zij kunnen de huurtarieven voor grotere locaties echter niet opbrengen. Vooral opera- en operettegezelschappen nemen te grote financiële risico's door uit te wijken naar grotere en duurder accommodatie. Ook het sociale tarief van Theater Zuidplein wordt als hoog ervaren (€ 500 per avond). Veel verenigingen organiseren daarom gezamenlijk presentaties. Dan nog zijn deze presentaties nooit kostendekkend. De tekorten worden vaak intern opgelost door bijvoorbeeld verhoging van de contributie of het vragen van een eigen bijdrage voor kostuums.

Voor vrijetijdskunstenaars op het gebied van muziek en theater zijn er naar verhouding vele podia. Voor de beeldende vrijetijdskunstenaar zijn de mogelijkheden daarentegen beperkt.

De Vrije Academie, één van de kunstscholen van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam, heeft tijdens zijn (open) concoursen gemerkt, dat werk van niet-studenten bijzonder veel kwaliteit kan hebben. Er kan soms gesproken worden van semi-beroepskunstenaars. Dit werk verdient meer aandacht. Het zou een stimulans zijn voor de beeldende kunst als er speciaal hiervoor een goede galerie in het centrum van de stad zou komen of eventueel een talentbiënnale waar deze kunstenaars zich jaarlijks kunnen presenteren.

³² Liefstink, J., M. Tal, et. al, Amateurkunst in de toekomst, Cultuurnetwerk Nederland, Libertas Grafische Communicatie, Bunnik, juni 2007.

Lokale cultuurcentra

Niet alle vrijetijdskunstenaars en verenigingen ontvangen een basissubsidie. Het gebrek aan middelen leidt ertoe dat zij zijn aangewezen op het gebruik van gymzalen, oude schoollokalen en soms omgebouwde bedrijfsruimtes, verspreid over de hele stad. Deze accommodaties voldoen niet allemaal aan de huidige vereisten.

De experts vinden dat het probleem van tekort aan betaalbare repetitieruimte niet in één klap opgelost kan worden door (komst van meer) de lokale cultuurcentra. Deze centra zijn niet altijd beschikbaar. Buurtbewoners moeten er bijvoorbeeld op bepaalde dagen ingeënt kunnen worden.

Het veld staat kritisch tegenover de lokale cultuurcentra. Het beleid lijkt niet voldoende afgestemd met de dienst Kunst en Cultuur. Elk lokaal cultuurcentrum heeft in opdracht van de desbetreffende deelgemeente eigen prioriteiten. Het ene lokaal cultuurcentrum kiest voor cultuur terwijl bij het andere lokaal cultuurcentrum de huurder met de dikste portemonnee op de eerste plaats komt. Hierdoor vissen vrijetijdskunstenaars achter het net omdat ze zich niet veel kunnen permitteren in vergelijking met andere organisaties die gebruik willen maken van de ruimtes. Hierdoor komt de continuïteit van cursussen, workshops of presentatierepetitievans vrijetijdskunstenaars in het gedrang. Alleen met continuïteit kan het veld repertoire en een gezond ledenbestand opbouwen.

Volgens ingewijden variëren de huurtarieven van diverse lokale cultuurcentra frequent en is het personeel vaak allerm minst opgeleid voor de functie van gastheer. De zalen zijn niet altijd voldoende schoon waardoor dansen op blote voeten, een gegeven bij bijvoorbeeld Afrikaanse en Oriëntaalse dans, in het meest gunstige geval niet prettig is.

Jongeren vinden het niet cool 'hun ding te doen' met bijvoorbeeld een eigen band in een lokaal cultureel centrum waar hun ooms maandelijks klaverjaswedstrijden organiseren en worden soms geweerd van bepaalde activiteiten met een verbod waarbij stilte en rust zijn geboden.

Waarom niet ook vrijetijdskunst opnemen in de vaste programmering van gerenommeerde instellingen zoals de Schouwburg?

Veel van deze geluiden zijn eerder gehoord door de dienst Sport en Recreatie. De lokale cultuurcentra zitten midden in een ontwikkelproces waarbij de communicatie tussen stedelijk- en lokaal niveau nog moet worden verbeterd. Er wordt hard gewerkt om de als wijkaccommodatie gestarte instellingen 'met een cultureel toefje' om te toveren tot ware culturele centra en alle niet culturele activiteiten van de lokale cultuurcentra onder te brengen bij LAC's (lokale activiteitencentra).

Misschien kunnen panden en herbestemmingplekken, onder andere in het beheer van Stichting KunstAccommodatie Rotterdam en het OntwikkelingsBedrijf Rotterdam, uitkomst bieden. Deze plekken en gebouwen staan tijdelijk, vaak voor een langere periode, leeg. Een aantal van deze plekken zou als tijdelijk voorziening kunnen worden ingezet. Op deze manier kan Rotterdam snel goedkope of gratis repetitieruimtes creëren.

Op dit moment zijn, volgens ingewijden, niet alle lokale cultuurcentra toereikend geëquipeerd voor repetities, cursussen, concerten en uitvoeringen. Bovendien zijn ze soms niet groot genoeg waardoor uitsluitend kleine muzikensembles kunnen optreden, beperkt qua akoestiek en gehorig. Daarnaast komen de centra nog te weinig tegemoet aan de eisen die het publiek stelt aan horeca en comfort. Kerken en lokale cultuurcentra zijn meer geschikt voor muzikensembles. Voor grotere topgezelschappen, die relatief meer publiek trekken, zou een nieuwe middenzaal, een groot podium met minstens 800 zitplaatsen, een welkome toevoeging zijn. In het veld bestaat draagvlak voor een verzamelgebouw. In dit 'huis voor de vrijetijdskunst' zouden alle disciplines een thuis moeten vinden om elkaar te

ontmoeten en te repeteren, in gespecialiseerde ruimtes met goede akoestiek, speciale dansvloeren en overige faciliteiten.

World Music and Dance Centre

Met de komst van het World Music and Dance Centre in 2006 kwamen er voor de vrijetijdspodiumkunsten repetitie- en presentatiemogelijkheden bij. Het World Music and Dance Centre, een initiatief van Codarts/Hogeschool voor de Kunsten en de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam, is een podium, expertise- en opleidingscentrum en ontmoetingsplek voor muziek en dans uit alle werelddelen.

Het World Music and Dance Centre doorbreekt het incidentele karakter van de presentatie van vrijetijdskunst door het gehele jaar door een podium te bieden aan vrijetijdskunstenaars. Het gaat hierbij vooral om muziek en in mindere mate om dans, vaak in combinatie. Daarnaast kan het World Music and Dance Centre een kleine groep repetitieruimte bieden. Groepen en individuen die gebruik maken van de ruimtes wordt gevraagd om bij wijze van tegenprestatie extra activiteiten te organiseren om meer mensen te laten participeren, als publiek of als beoefenaar. Dit kunnen workshops, presentaties etc. zijn.

Het World Music and Dance Centre biedt de vrijetijdskunst ook een podium met speciale programma's. Zo presenteert Kunst Onder Andere het programma 'On tha Move' en in samenwerking met de dansconsulent het werelddansfestival 'Fusion Moves'. Beide programma's die diversiteit binnen de vrijetijdskunst in alle facetten tonen; van oriëntaalse buikdans, volksdansen uit Spanje tot salsa. Een voorbeeld uit de muziek is de 'Brass Battle', een wedstrijd waarin een groot aantal Antilliaanse brass bands het tegen elkaar opneemt.

Wat het World Music and Dance Centre uniek maakt is dat naast de vrijetijdskunst ook beroepskunst, talentontwikkeling en cultuureducatie hier een plek vinden onder één dak. Hiermee is het World Music and Dance Centre de eerste 'brede' culturele instelling in Rotterdam. De zaal is als een huiskamer waar iedereen zich 'thuis' mag voelen. De diversiteit in de programmering is terug te vinden in de samenstelling van het publiek: familie, vrienden, muziek- en dansstudenten van Codarts, passanten van de straat en geïnteresseerden.

Het podium van het World Music and Dance Centre, zonder coulissen en met een klein trapje als enige opkomstmogelijkheid, is beperkt. Voor grotere dans- of muziekgroepen is simpelweg geen plaats. In de praktijk wijken deze uit naar de zaal ten koste van zitplaatsen voor publiek.

Kerken

Voor de uitvoering van de grote vocale werken, zowel a capella als met orkest, is de Laurenskerk de meest prominente plek in de stad. Met de komst van het klankscherm is de akoestische kwaliteit aanzienlijk verbeterd.

Er zijn meer kerken in Rotterdam waar vooral kamerorkesten en kamerkoren optreden. Voorbeelden zijn de Hoflaankerk en Lambertuskerk in Kralingen, de Hillegondakerk in Hillegersberg en de Paradijkskerk in het centrum. Ensembles kiezen vaak deze locaties omdat de Doelen voor hen onbetaalbaar is. Koren en orkesten treden op in kerken, wijkgebouwen, lokale cultuurcentra, festivals, bejaardenhuizen, verzorgingsflats en sporadisch op de grote podia in de stad. In het repertoire van vrijetijdskoren en orkesten overheerst de klassieke muziek, daarnaast wordt er gebruiksmuziek en amusementsmuziek uitgevoerd. Steeds meer vrijetijdskunstenaars organiseren zich in ad hoc verband en kiezen ervoor zo min mogelijk financiële risico's te nemen. In de praktijk vertaalt dit zich in het steeds frequenter uitwijken van verenigingen en gezelschappen naar regiotheaters rond Rotterdam.

Het HipHopHuis

Kunstenaars die zich in de vrije tijd op het urban segment richten hebben met de komst van het HipHopHuis, tot 2009 onderdeel van Kunst Onder Andere van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam, een vaste plek gevonden. Alle disciplines komen aan bod met de vier elementen: graffiti, breakdance, rap en deejaying.

Met tal van presentaties, workshops en battles weet deze jonge instelling grote groepen Rotterdammers, jong, oud, autochtoon en allochtoon van allerlei pluimage te boeien. Jongeren die zich in hun vrije tijd bezig houden met bijvoorbeeld deejaying kunnen hier cursussen volgen om zich verder te ontwikkelen. Deze zogenaamde 'slaapkamer deejays' wordt de mogelijkheid geboden te participeren in bijvoorbeeld DeeJay-battles.

Theater Zuidplein

Theater Zuidplein is zich specifiek op de vrijetijdskunst gaan richten.³³ Wat betreft de verhuur heeft de vrijetijdskunstenaar een streepje voor in dit theater. Voor hen geldt het sociaalcultureel tarief. Voor verlichting, verwarming, schoonmaak en enkele uren techniek wordt een bijdrage gevraagd. De rest is om niet. Volgens de directie, gaat geen euro naar het theater. Als extra kunnen huurders ad hoc activiteit(en), indien tijdig aangemeld, gratis in de brochure laten opnemen. Kaartverkoop doen huurders indien gewenst ook zelf. Zo vinden hier geregeld presentaties plaats van: net afgestudeerden, Hindoestaanse dans, Turkse muziek en Antilliaanse zangkoren. Opmerkelijk is dat bijvoorbeeld enkele Antilliaanse en Turkse huurders moeiteloos de grote zaal vol krijgen.

Bovendien creëert Theater Zuidplein specifieke programma's voor de vrijetijdskunstsector. Zoals De Kas: het maandelijks vrijetijdspodium en het programma 'Echt Rotterdams Podium'. Met dit laatste programma gaat het theater actief op zoek naar vrijetijdskunstenaars onder minderheden, in samenwerking met het Zadkine College en het Albeda College. De voorrondes vinden plaats in diverse lokale cultuurcentra. De winnaar mag optreden in het voorprogramma van één van de voorstellingen van de éigen programmering van dit theater.

de Doelen

De grote zaal van de Doelen wordt jaarlijks voor dertig uitvoeringen verhuurd aan vrijetijdsverenigingen. De zaalhuur en de honoraria van solisten en beroeps orkestbegeleiding tezamen zijn echter voor de meeste vrijetijdskunstgezelschappen onbetaalbaar geworden.

De Doelen kiest er om artistiek-inhoudelijke redenen voor geen vrijetijdskunsten in de eigen programmering op te nemen. Wel heeft de Doelen ambities om samenwerkingsprojecten op te zetten met beroepsmusici en vrijetijdskunstenaars, zowel koren als orkesten. Deze samenwerking zou gestalte kunnen krijgen in een op te zetten productiehuis.

Een eigen podium voor uitsluitend de vrijetijdskunstsector, zoals de Engelenbak in Amsterdam, is voor Rotterdam niet aan te bevelen. Dit zou een vrijbrief zijn voor de grote theaters om de vrijetijdskunstenaars binnen deze discipline los te laten.³⁴ Dat is niet wenselijk in een tijdperk waarin participatie hoog op de bestuurlijke agenda staat. De lokale cultuurcentra hebben juist tot taak een laagdrempelige, brede infrastructuur te bieden aan de wijk waarin vrijetijdskunst én beroepskunst (programma Cultuurbuur) met een gevarieerd aanbod in alle disciplines zijn vertegenwoordigd. Op deze manier kan een groter publiek, bestaande uit diverse doelgroepen, worden bereikt. Een apart theaterpodium voor vrijetijdskunstenaars zou door gebrek aan synergie geen nieuwe publieksgroepen kunnen genereren.

³³ Theater Zuidplein is al het thuis voor de Rotterdamse vrijetijdsopera- en operettegezelschappen.

³⁴ In feite is t Kapelletje een dergelijk podium voor de discipline theater.

Festivals & talentenjachten

Het verdwijnen van 'Klinkt goed', het sinds 2003 jaarlijks terugkerend vrijetijdskunsthuisfestival in de Doelen, wordt als een groot gemis ervaren. Niet alleen kon men zich laten inspireren en nieuwe contacten leggen, maar in één dag wist men wat er in Rotterdam speelt op het gebied van vrijetijdsmuziek. Met nieuwe programma's vaak geïnitieerd door de consulenten zoals 'Muziek en Meer' en het 'werelddansfestival' wordt er op het gebied van dans en muziek met nieuw elan gewerkt aan de ontwikkeling en de zichtbaarheid van de vrijetijdskunst. De organisatie beoogt met deze vernieuwende programmering nieuwe deelnemers en publiekgroepen aan te boren. Wat een lastig en stroperig proces blijkt, met volgens ingewijden steeds meer succes.

Verder organiseert de Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater jaarlijks het eenakterfestival en het monologenfestival. Ook jeugdtheater Hofplein organiseert jaarlijks een eenakterfestival.

MoveMasterz en Talent Nights van Stichting Epitome Entertainment brengen vrijetijdscoureurs uit de urbanscene voor het voetlicht. Het Urban Dance concours neemt een bijzondere plaats in. Deze wedstrijd, waarbij een buitenlandse studiebeurs is te winnen, stelt de top van urban vrijetijdskunstenaars in staat zich te professionaliseren. The Urban Dance concours wordt georganiseerd door Kunst Onder Andere en de Urban Dance Academy en is verbonden met De Rotterdamse Dansacademie, Scapino ballet Rotterdam en Kunstfactor Dans.

De Raad is verheugd dat Klinkt Goed in 2007 een comeback beleeft met de muziekmanifestatie Muziek en Meer, maar pleit voor meer regelmaat in de programmering van vrijetijdskunsten voor alle disciplines in de stad. Bij voorkeur multidisciplinair met oog voor culturele diversiteit. Een jaarlijkse terugkerende 'Uitmarkt Vrijetijdskunst', als onderdeel van de Rotterdamse Uitmarkt, zou een goed begin kunnen zijn.

De Centrale Discotheek Rotterdam

De Centrale Discotheek Rotterdam is een nieuw speelplaats voor vrijetijdsmusici. De Centrale Discotheek heeft alle muziek die ooit op cd is verschenen (4,2 miljoen tracks) en de catalogusdata in eigen beheer. Via www.muzykweb.nl zijn al deze bestanden te downloaden. Deze site verschaft ook toegang tot een groot aantal vrijetijdsmusici en bands. Sites met uitsluitend onbekend talent worden slecht bezocht. Het voordeel van MuziekWeb is dat op deze site alle gerenommeerde, beroepsartiesten zijn te vinden die zorgen voor ruim 5000 hits (bezoekers) per dag. De Raad ziet hierin een goed voorbeeld hoe beroepskunst en vrijetijdskunst binnen één discipline elkaar kunnen versterken op het gebied van marketing en publieksbereik.

5 Subsiëring & sponsors

Informatievoorziening

In de door de Raad georganiseerde sectorbijkomst bleek dat vrijetijdskunstenaars en verenigingen slecht op de hoogte zijn van de mogelijkheden om subsidies aan te vragen, fondsen aan te boren en sponsors te werven. Handige adressen en ondersteunende instellingen zoals die van Kunstfactor zijn in het veld slecht bekend. Ook zijn de beoordelingscriteria van de dienst Kunst en Cultuur niet altijd even helder voor potentiële aanvragers. Waarvoor is nu wel geld aan te vragen bij de dienst Kunst en Cultuur en waarvoor niet? Menig vereniging vindt dat de dienst Kunst en Cultuur in de subsidieprocedure de vrijetijdskunsten teveel langs de beroepslat legt. Men wil

artistieke vernieuwing stimuleren die veelal niet past in de praktijk van de vrijetijdskunst. Dit is niet wenselijk. Het veld vraagt zich af of de dienst Kunst en Cultuur, indien zij niet zelf tot subsidiering overgaat, een taak heeft in de doorverwijzing naar andere fondsen etc.. Het veld wil graag overleg met de dienst Kunst en Cultuur over de subsidieregeling.

Basissubsidie

Op de door de Raad georganiseerde sectorbijeenkomst bleek dat een aantal van de aanwezige organisaties niet uitkomen met de basissubsidie, die de dienst Kunst en Cultuur verleent. De basissubsidie is bedoeld om vrijetijdskunstverenigingen onder andere te ondersteunen in de kosten voor repetitieruimte en eventueel een dirigent of regisseur. Verenigingen genereren steeds vaker extra inkomsten door verhoging van de contributie, het vragen van een eigen bijdrage voor speciale kostuums en het organiseren van allerhande nevenactiviteiten zoals bijvoorbeeld rommelmarkten.

Sponsors

De mogelijkheden die sponsors bieden worden te weinig benut. Het HipHopHuis is één van de weinig uitzonderingen op dit gebied. Het HipHopHuis merkt dat niet alleen grote organisaties, zoals bijvoorbeeld woningbouwverenigingen graag bijdragen aan culturele activiteiten in de wijk (lees leefbaarheid van de wijk). Ook de middenstand is geïnteresseerd. Het voordeel is dat sponsors, behalve naamsvermelding vaak geen andere tegenprestaties eisen.

6 Synergie & artistieke ontwikkeling

In de Rotterdamse vrijetijdskunstsector wordt steeds meer samengewerkt, artistieke ontwikkeling en synergie gaan daarbij hand in hand. Deze ontwikkelingen met name binnen de podiumkunsten geven de groeipotentie van deze sector aan. Een kleine greep uit de meest actuele ontwikkelingen:

Moving Dialogue Lab

Beroepsdans en vrijetijdscdans gaan samen in het Moving Dialogue Lab. Een initiatief van Ben Bergmans, docent dans bij Codarts. Hier trainen dansers van verschillende pluimage met elkaar en werkt men aan nieuw repertoire, ongeacht niveau, beroeps- of vrijetijdsstatus. De vrijetijdscdansers die hier op afkomen zijn te betitelen als talenten in de dop ofwel top-vrijetijdskunstenaars. Misschien is hier van een omslag te spreken omdat, in de eerder genoemde Urban Dance Concours, de schotten wegvallen tussen beroeps- en vrijetijdskunst. Hier telt uitsluitend het talent, de skills, de professionaliteit en de passie.

De Rode loper

Vrijetijds muzikanten gaan niet vanzelfsprekend naar concerten op de Rotterdamse podia. In *de Rode loper* werkt de SKVR Muziekschool samen met o.a. de Doelen, het Rotterdams Philharmonisch Orkest, maar ook met podia en gezelschappen in andere muziekstijlen. Leerlingen (en ouders) bezoeken concerten en beleven soms persoonlijke inspirerende ontmoetingen met beroepsmuzici.

Van amateur naar professional

De SKVR kunstscholen verzorgen vooropleidingstrajecten voor kinderen en jongeren met vakaspiratie. Er vindt afstemming en samenwerking plaats met de in de stad aanwezige mbo en hbo opleidingen.

De Doelen biedt in 2007-2008 voor het eerst en in samenwerking met de SKVR Muziekschool actieve muziekworkshops aan voor gezinnen.

Nieuwe stijlen en vormen

In Rotterdam ontstaan op het gebied van vrijetijdskunst ook nieuwe vormen en genres zoals de Antilliaanse brass. In het eerder genoemde project van de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam wordt het koper van de SKVR Muziekschool gecombineerd met de drums 'van de straat'. Dit levert naast een nieuw geluid een nieuwe ontwikkeling op. De bandleiden leren bovendien over de ontstaansgeschiedenis van dit Antilliaanse muzikale erfgoed. Hiermee krijgt het genre meer diepgang. Binnen dans zijn meer nieuwe vormen zichtbaar geworden, mede dankzij programma's als het werelddansfestival, georganiseerd door de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam en de consulent dans. Zoals Tribal Fusion Belly Dance, een vorm van buikdansen met veel invloeden van Indiaase dans in combinatie met Flamenco en American tribal style. Een groep als The last Dance Squad hoort ook in dit rijtje thuis. Deze groep bestaat ruim zes jaar en combineert moderne dans met salsa, iets dat in de beroepskunst niet voorkomt.

Als laatste nieuwe ontwikkeling moet de brass-dance genoemd worden. Nu de Antilliaanse brass grotere populariteit geniet, worden bands steeds vaker begeleid door danseressen. De choreografieën van de Antilliaanse variant van de majorettes zijn volop in ontwikkeling en ogen steeds spectaculairder. Net als bij de oer-Hollandse evenknie, gaat veel aandacht uit naar de aankleding.

Bijlage 2

Genodigdenlijst expertmeeting Amateurkracht

28 juni 2007, in Zaal de Unie

Catharsis Producties, mevrouw C. Groot
Codarts, Hogeschool voor de Kunsten Rotterdamse Dansacademie, de heer B. Bergmans
Codarts, Hogeschool voor de Kunsten Rotterdams Conservatorium, de heer C. Balemans
Cultuurnetwerk Nederland, de heer P. Vogelenzang
De Theaterstraat, mevrouw M. de Wit
De heer D. Schwab
dienst Kunst en Cultuur, mevrouw M. Eymes-Aslancik, mevrouw O.E. Smit
HipHopHuis, mevrouw A. Vermeulen
Jeugdtheater Hofplein, mevrouw A. Janssen, mevrouw A. Lecomte
Kunstfactor, de heer T. de Rooij
Las Palmas Cultuur, SKVR BeeldFabriek, de heer H. 't Hoen
Stichting Epitome Entertainment, mevrouw H. Maduro
Provincie Zuid-Holland, Het Kunstgebouw, mevrouw A.R. Hendrikse
Rotterdams Centrum voor Theater, de heer R.D.J. van Heck, de heer P. Röttger
Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater, RVA, mevrouw M. Veldhuijzen van Zanten,
mevrouw R. Roza
SKVR, de heer H. Koniuszek, de heer D.W. Monsma, de heer E. Vermaak,
SKVR Dansschool, mevrouw B. van Winden, mevrouw J. Leemans
SKVR Muziekschool, de heer R. Streevelaar
SKVR Theaterschool, de heer B. van der Lugt
Vrije Academie voor beeldende kunst, mevrouw S. Hagers
Stichting Bulkboek / Passionate, de heer G. van Strien
Stichting Nieuwe Rotterdamse Cultuur (NRC), mevrouw Y. Beelen
Stichting Rotterdams Wijktheater, de heer P. van den Hurk
Theater Zuidplein, mevrouw D. Siepel
Cultuurscout Charlois, mevrouw J. Copier

Bijlage 3

Deelnemerslijst sectorbijeenkomst Amateurkracht

13 september 2007

Brassband Rijnmond, de heer O. Kruidhof
Culturele Projecten, mevrouw M. van Velzen
De Maasstedelijke Koren, mevrouw D. van Es en de heer W. Hoogendoorn
Gem. Zangver. Polyfonia Hoogvliet, mevrouw J. Lusse en de heer D. van Aalten
Het Nieuwe Koor (HeNK), mevrouw A.B. Velthoven
HipHopHuis. mevrouw A. Vermeulen
Kon. Zangver. Rotte's Mannenkoor, de heer G. Abbink en de heer E. van Wingend
Cultuurscout IJsselmonde, mevrouw S. Nelissen
Operettekoor Irene, mevrouw I. Verstraaten, de heer G. Spiero, R. van Wijngaarden
Pacific Enterprises Unlimited, de heer S. Overveld
Philharmonisch Koor Toonkunst, de heer A.M. de Boer
Quatre-mainsgroep Rotterdam, de heer P. de Wilde
Rotterdams Opera- en Operette Gezelschap, mevrouw M.S. Vermeer-Jager
Rotterdamse Vereniging voor Amateurtheater (RVA), mevrouw R. Roza
Sport en Recreatie, mevrouw J. van der Heijden
Stg. Bellydance Foundation, 'Alimah Sameera', mevrouw M.A. Kooren, F. van der Kuijl
Stg. Het Vermoeden, de heer F. Spoel
Stichting Drijfzand, mevrouw E. Hazebroek
Stichting Laurenskerk, de heer F.W.J.P. Migchielsen
Stichting Orkest Intermezzo, de heer P. Lamark, de heer T. van den Berg
Stichting Sahne, de heer A.N. Develioglu
Stichting Verhalenboot, mevrouw I.D. Buter
Theatervereniging Straatvlinders, mevrouw M. Vrolijk, mevrouw A. Meijer, de heer W. Buist
VAKiR, mevrouw M. Jasper, mevrouw E. Gerritsma, de heer M. van der Puijl
Vereniging Iraanse Cultuur en Literatuur, mevrouw K. Youssefi, F. Alavi
Zangvereniging Castagnet, R. Onderdelinden, Tj. Lutz Kranenborg

Bijlage 4

Lijst individuele gesprekspartners.

Jolanda Copier, cultuurscout
Jan Ensink, senior Cultuurnetwerk Nederland
Sylvia Hagers, hoofd Vrije Academie SKVR
Judith van der Heijden, productspecialist LCC's
Hubert Koniuszek, Consulent Muziek
Peter van den Hurk, directeur Rotterdams Wijktheater
Bob van der Lugt, hoofd Theaterschool en Schrijversschool SKVR
Marijke Moerer, Theater Zuidplein
Rotterdamse Mondharmonica Club Lombardijen
Dirk Monsma, directeur SKVR
DJ Optimus Aka Neels, DJ en docent HipHopHuis
Paul Röttger, directeur Rotterdams Centrum voor Theater
Kees Schrevel, docent Schrijversschool SKVR
Doro Siepel, directeur Theater Zuidplein
Rob Streevelaar, hoofd Muziekschool
Mirjam Veldhuijzen van Zanten, voorzitter RVA
Paul Vogelesang, senior Cultuurnetwerk Nederland
Majoretten Vereniging Nieuw Vreewijk
Bernadet van Winden, Consulent Dans
Mieke de Wit, directeur Theaterstraat

Bronnen

- AK OK!, Vrijetijds kunsten in cijfers, Brochure Kunstfactor, sectorinstituut voor de Amateurkunst, Utrecht, mei 2007.
- Jaarverslag SKVR, 2006.
- Bruine de S., M. Eikelenboom et. Al., 'Who's afraid of ...?' Een onderzoek naar culturele diversiteit in het amateurtheater in negen steden, Theaterwerk NL (Kunstfactor), 2002.
- Culturele staalkaart Rotterdam*, Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur, 2007.
- Dorrestein, A., K. du Long, *Kleurrijke Kunst*, Onderzoek naar amateurkunstbeoefening door allochtonen, Pon, 2005.
- Manifest van PAK (Kunstfactor) aan de Tweede Kamer, 10 oktober, 2006.
- Lieftink, J., M. Tal, et. al, *Amateurkunst in de toekomst*, Cultuurnetwerk Nederland, Libertas Grafische Communicatie, Bunnik, juni 2007.
- Vogelezang, P., *Vrijetijds kunstverenigingen onder de loep, Wat kunnen centra voor de kunsten, gemeenten en provinciale kenniscentra betekenen voor de sector van de vrijetijds kunsten?*, Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht 2007.
- Vries, de C., en S.G. Rijpma, *Cultuurparticipatie van Rotterdammers in 2003*, Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) i.o. van Bestuursdienst Rotterdam, directie Sociale en Culturele Zaken, juni 2004.
- Grijpma, S.G., P.A. de Graaf et. Al *Kunst van het leven, hoofdlijnen cultuurbeleid*, OCW, 22 juni, 2007.
- Rotterdammers en hun vrije tijd 2005, resultaten uit de Vrijetijdsomnibus 2005*, Rotterdam, Centrum voor onderzoek en Statistiek (COS), 2006 .
- De beste stuurlied stappen aan boord*, Items, Tijdschrift voor ontwerpen en verbeelding, maart/april, 2007, M. Vlemmings, pp 36-39.
- Uitgangspunten voor het Cultuurbeleid 2009-2012*, visie op het Rotterdamse cultuurbeleid van het college van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, 2007.
- Vooradvies Amateurkunst 2005-2008, de Raad voor Cultuur, 2004.
- Innoveren, participeren!*, advies van de Raad voor Cultuur over de agenda voor het cultuurbeleid en de culturele basisinfrastructuur, 6 maart 2007.
- Motie Vrijetijds kunsten 31 oktober 2006 (kamerstuk 30 800 VIII, nr. 68)